

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

BRANKA PONDELEK

**SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH V
STANOVANJSKI SKUPINI**

MAGISTRSKO DELO

LJUBLJANA, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

BRANKA PONDELEK

**SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH V
STANOVANJSKI SKUPINI**

MAGISTRSKO DELO

Mentor:
doc. dr. Milko Poštrak

Študijski program:
Duševno zdravje v skupnosti

LJUBLJANA, 2016

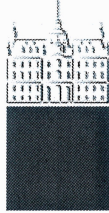
ZAHVALA

Zahvalila bi se svoji mami, ki me že ves čas spremlja in vzpodbuja skozi življenje.

Tudi Kristjanu, ki mi je pokazal, kako lepo je lahko življenje.

Vsem prijateljicam.

Mentorju doc. dr. Milku Postraku za vse nasvete in smerokaze.

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a Branka Pondelek, študent/-ka drugostopenjskega študija Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 06100224, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:

»Socialna ranljivost mladih v stanovanjski skupini«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo magistrsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega magistrskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o študiju na programih druge stopnje;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno magistrsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 13.05.2016

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave magistrskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega magistrskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 13.05.2016

Podpis avtorja/-ice:

PODATKI O MAGISTERSKI NALOGI:

Ime in priimek: Branka Pondelek

Naslov naloge: Socialna ranljivost mladih v stanovanjski skupini

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Št. strani: 65 **št. prilog:** 2

Mentor: doc. dr. Milko Poštrak

Povzetek:

Mladostništvo je izredno pomembno razvojno obdobje, saj se v tem času mladostniku dokončno izoblikuje identiteta in stopi v svet odraslih. Predstavljeno bo obdobje mladostništva, socialni razvoj in razvojne naloge mladostništva. V naslednjem poglavju je opisana sodobna družba, kjer mladostniki naletijo na veliko možnosti izbire in dejavnikov tveganja, ki lahko posameznika ogrožajo. V današnji družbi prihaja v ospredje socialna ranljivost mladih. Starši se pri vzgoji svojih otrok poslužujejo različnih načinov vzgojnih stilov. V teoriji so predvsem znani trije vzgojni stili. Ti vzgojni stili so kulturno-transmisijski, kjer v ospredje pride apostolska avtoriteta, permisivni vzgojni stil (prikrita avtoriteta) in procesno-razvojni koncept (kjer je v ospredju samo omejitvena avtoriteta). Veliko družin ne funkcionira, kot bi morale, in takrat pride v ospredje pomoč socialnih delavcev (šole, CSD), ki nudijo pomoč in podporo staršem pri vzgoji otrok. V socialnem delu se vedno gleda na korist posameznega otroka, mladostnika, ki se ga lahko tudi odvzame od družine, če je za njega to najboljša rešitev. V Sloveniji poznamo odvzem otrok, ko se jih namesti v rejniško družino ali v stanovanjsko skupino. Prav tako starši lahko oddajo otroka v posvojitev. Če so motnje otroka že precej težke, se ga lahko tudi namesti v mladinski dom. Opisano bo tudi samo delovanje stanovanjskih skupin v Sloveniji, značilnosti in življenje v njih.

Ključne besede: mladostništvo, dejavniki tveganja, socialna ranljivost, vzgojni stili, stanovanjska skupina

Summary: Adolescence is a very important development period, since it is the time when young people finally develop their own identity and enter the world of adults. This paper work explores the period of adolescence, social development and developmental tasks of adolescence and the present modern society, where adolescents encounter many possible choices and risk factors that can endanger an individual. In today's society social vulnerability are a big part of growing up. Parents use different ways and parenting styles when it comes to raising their children. In theory, we distinguish between three parenting styles. These styles are namely the cultural – transmission style (where the apostolic authority is at the front), permissive parenting (hidden authority) and process – development (where only limiting authority prevails). Many families do not function as they should, and then social workers (schools, special social centers) help and support these parents with raising their children. In social work, the child's benefits are always a priority, and the child can also be taken from their family, if it is deemed to be the most fitted solution. In Slovenia, we have cases where children are placed in a foster family or a housing group. Parents can also give their child away for adoption. If the child's disorders are already quite serious, they can also be moved to a correctional facility. This paper

work also describes how housing groups in Slovenia function in practice. Their characteristics and life behind the walls of such groups.

Key words: adolescence, risk factors, social vulnerability, parenting styles, housing group

KAZALO

1	OBDOBJE MLADOSTNIŠTVA	1
1.1	Oblikovanje identitete mladostnika	1
1.2	Razvojne naloge v mladostništvu	3
1.3	Socialni razvoj mladostnika.....	4
2	MLADI DANES.....	6
2.1	Prehodi mladih v odraslost	7
2.2	Socialna ranljivost mladih	8
2.3	Dejavniki odraščanja	8
3	VRSTE VZGOJNIH STILOV IN PRISTOPI DELA Z MLADIMI.....	12
3.1	Avtoritarni vzgojni stil.....	13
3.1.1	Socialni delavec in ukazovalni pristop dela z mladimi	13
3.2	Permisivni vzgojni stil	14
3.2.1	Socialni delavec in vsedopuščajoči pristop dela z mladimi	14
3.3	Avtoritativni vzgojni stil.....	15
3.3.1	Socialni delavec in dogovorni pristop dela z mladimi	15
4	UKREP ODVZEMA OTROKA V SLOVENIJI.....	16
4.1	Zakonska ureditev področja.....	16
4.2	Rejništvo.....	17
4.3	Posvojitev	18
4.4	Vzgojni zavod.....	19
5	SPLOŠNE ZNAČILOSTI STANOVANJSKE SKUPINE	23
5.1	Stanovanjske skupine mladostnikov v Sloveniji	23
5.2	Sprejem in namestitvev v stanovanjsko skupino.....	25
6	PROBLEM.....	27
7	METODOLOGIJA	28
7.1	Vrsta raziskave	28
7.2	Merski instrument in viri podatkov	28
7.3	Populacija in vzorec.....	28
7.4	Zbiranje podatkov.....	28
7.5	Obdelava in analiza podatkov.....	29
8	REZULTATI	30

8.1	Opis in samopredstavitev mladostnika	30
8.2	SWOT analiza delavnic	35
9	RAZPRAVA, SKLEPI IN PREDLOGI	38
10	VIRI, LITERATURA.....	41
10.1	Internetni viri	44
10.2	Pravni viri.....	44
11	PRILOGE.....	45
11.1	Intervjuji, opravljeni z mladostniki.....	45
11.2	Časovni potek delavnic	60

PREDGOVOR

Z ukrepom odvzema iz družine in namestitvijo v stanovanjsko skupino sem se prvič srečala med časom študija. To področje mi je bilo še nepoznano in tako sem sklenila, da ga raziščem. Predvsem sem do tedaj menila, da otrok ostane vedno skupaj s starši. Vsak otrok si zasluži, da ga bosta mama in oče vzgajala na najboljši možen način, da se bo kasneje osamosvojil in zaživel normalno življenje v družbi. Zanimale so me značilnosti mladostnikov, nameščenih v stanovanjske skupine.

V prvem poglavju bom opisala obdobje mladostništva in socialni razvoj mladostnika. Za razvoj identitete posameznika je potrebno, da mladostnik uspešno razreši razvojne naloge, ki jih prinaša to razvojno obdobje. Prav tako je pomembno, da preko osebnega jaza s pomočjo pomembnih drugih razvije družbeni jaz.

Na oblikovanje mladostnikovega sveta vplivajo dejavniki odraščanja. Mladostniki v današnji družbi naletijo na veliko možnosti izbire in dejavnikov tveganja, ki lahko posameznika ogrožajo. Podrobneje bom opisala socialno ranljivost mladih. Izpostavila sem družino kot najverjetnejši dejavnik tveganja za razvoj prestopniškega vedenja pri mladostniku. Družina je »prostor« razvoja posameznika, kjer poteka primarna socializacija in vzgoja, ki posameznemu otroku da temelje in osnove za nadaljnji razvoj. V teoriji so predvsem znani trije vzgojni stili – vzgojni koncepti. Ti vzgojni stili so kulturno-transmisijski, permissivni vzgojni stil in procesno-razvojni koncept. K vsakemu vzgojnemu stilu gre prav tako določena metoda dela z mladimi. Postrak metode dela z mladimi poimenuje ukazovalni, dogovorni in vsedopuščajoči način dela z mladimi. Zraven bom dodala vlogo socialnega delavca.

Če vse to ni dovolj za mladostnika in če je podana tudi ocena Centra za socialno delo, da bo obravnavana v bolj strukturiranem okolju izboljšala mladostnikov položaj, se mladostnika namesti v stanovanjske skupine ali zavod. Sledi opis značilnosti stanovanjske skupine, sprejema in življenja v stanovanjski skupini. Opisujem pa tudi posebni obliki starševstva: rejništvo in posvojitve.

1 OBDOBJE MLADOSTNIŠTVA

Danes strokovnjaki (razvojni psihologi) v grobem delijo življenjska obdobja na otroštvo, mladostništvo, odraslost in starost. Med njimi je težko potegniti jasno mejo. Mladostništvo je razvojno obdobje med koncem otroštva in začetkom zgodnje odraslosti. Časovno bi lahko opredelili od 11. leta do 24. leta. Komaj zadnja desetletja pa razvojni psihologi potrjujejo hipotezo o mladostništvu in njegovem vplivu na psihosocialni razvoj v odraslosti (Umek Marjanovič in Zupančič, 2009: 511–514).

Hall (v Poljšak Škraban 2004: 7) je že leta 1904 raziskoval in prvi poimenoval obdobje mladostništva z besedo *adolescenca*. Med pojmom *adolescenca* in *puberteta* je razlika. Horvat (1987) piše o tem, da je *puberteta* obdobje telesnega dozorevanja in da je *adolescenca* duševno dozorevanje. *Adolescenca* lahko traja veliko dlje časa.

Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) *adolescenco* deli na tri obdobja: zgodnje (10. do 14. leta), srednje (15. do 19. leta) in pozno (20. do 24. leta).

Žorž (1999: 93) piše o tem, da je mladostništvo doba pospešenega telesnega dozorevanja s pomembnimi telesnimi spremembami. Nekaj od teh sprememb je razlog tudi za mladostniške krize in konflikte s starši.

1.1 Oblikovanje identitete mladostnika

Žorž (1999: 94) poudari, da je mladostništvo doba oblikovanja identitete in samopodobe. Neučinkovito razrešena identitetna kriza preide v identitetno zmedenost. Ta se lahko kasneje v dobi odraslega kaže v nezmožnosti odločanja in neopredeljevanju lastne vloge. Pomembna sestavina identitetne krize je tudi negativna identiteta, ki se kaže kot lažna samopodoba, saj jo oblikujejo norme, pravila, vrednote, ki so nasprotne od pravih, ki jih zahteva družba. Navzven se to kaže pri mladostniku kot uporništvo.

»Kriza identitete je dojeta kot ogroženo ravnovesje med subjektivno podobo o sebi ter zahtevami okolice, ki vsiljuje posamezniku drugačno podobo o sebi« (Pšunder, 1992: 40). Razvoj identitete se zaključi v identiteti jaza. Identiteta jaza je mogoča ob sprejetju moralnega delovanja, univerzalnih vrednot in pravih odnosov do identitet.

Marcia (v Žorž, 1999: 94–95) oblikuje štiri tipe identitete v oblikovanju samopodobe. Ti štiri tipi so *zmedena identiteta*, ko mladostnik še ni odločen in niti nima interesa za iskanje identitete; *privzeta*, ko mladostnik sprejme identiteto, vsiljeno od zunaj; *identitetni moratorij*, to je značilno za mladostnika, ki je v krizi in išče identiteto, in *dovršena identiteta*, ki je značilna za mladostnika, ki je trden v identiteti.

Kramar (2007: 40) opredeli po Marcii (1980: 159–187), da je identiteta skupek posameznikovih nagonov, navad, prepričanj in notranje identifikacije kot dinamična struktura osebnosti. Marcia govori o tem, da obstaja več stanj in identitetnih položajev, ki predstavljajo načine, da mladostnik razreši identitetno krizo. V strukturi mladostnikove identitete so spolna, religiozna in poklicna usmerjenost.

Marcia (1989) je opredelil štiri identitetne položaje v mladostništvu. To so razpršeni identitetni položaj, privzeti identitetni položaj, odloženi identitetni položaj in doseženi identitetni položaj. Bistvena elementa pa sta kriza – obdobje raziskovanja in opredelitev – opredeljenost za cilj (Bajzek et al., 2008: 574–577).

Puklek Levpušček (2006) govori, da je mladostništvo tudi čas vzpostavljanja lastne identitete, ko posameznik samega sebe doživlja v edinstvenosti in kontinuiranosti v času. Mladostnik naj bi dosegel konsistentnost med lastnim pojmovanjem sebe in lastno zaznavo. »Vzpostavljanje občutka identitete pa pomeni tudi zaposlenost s seboj, nenehno samoanaliziranje, preizkušanje različnih vlog« (Puklek Levpušček, 2006: 55). Mladostniki, ki še niso razvili stabilne identitete, se slabše sprejemajo in imajo manjšo pripravljenost javnega razkrivanja samega sebe (ibid).

Identiteta se izoblikuje na več načinov: modelno učenje (z opazovanjem drugih, ki ga izberejo za model), sporočila drugih (predvsem vrstnikov, kdo si), eksperimentiranje (izbira med različnimi vlogami) (Beočanin et al., 2011: 9–10).

Družina ima pomembno vlogo pri razvoju identitete. Lahko spodbuja razvoj mladostnikove identitete. Lahko pa družina s tem, da ne podpira individualnosti in sočasne vzajemne opore, oblikuje privzeto identiteto (Bajzek et al., 2008: 582–583).

Mladostnik najprej želi doseči samostojnost v družini, kjer se poskuša izmakniti strogemu družinskemu nadzoru staršev in ravno ta proces je povezan z vzpostavitvijo lastne identitete. Za razvoj identitet je značilno oddaljevanje od družinskih odnosov in preizkušanje novih vzorcev.

Poštrak (1994) poudari pomen socializacije G. H. Meada in socializacijski stopnji. Gre za kopičenje predstav in tudi sprejetje teh predstav o tem, kakšna naj bi bila družba. To poteka v interakciji z drugimi. Vsak posameznik pa po svoje interpretira te predstave. Posameznik preko »posplošenega drugega« oblikuje pojmovanje samega sebe.

G. H. Mead loči med dvema socializacijskima stopnjama, ki se razlikujeta po prevzemanju (individualnih ali kolektivnih) vlog. G. H. Mead ju poimenuje *play ali igra* in *game ali organizirana igra*. Pri igri gre za to, da osebni jaz še ni vzpostavljen, gre v okvir primarne

socializacije in otrok se vživlja v raznolike vloge drugih. Pri organizirani igri aktivno sodeluje osebni jaz in takrat se subjekt zaveda, kaj je njegova vloga v družbi ter prav tako pravila (Poštrak, 2007). »Osebni jaz pa je nosilec samozavedanja in samoaktivnosti« (Poštrak, 2007: 13). Družbeni jaz je segment subjekta, ki ponotranji vse vplive iz okolja. Družbeni jaz pride tudi v ospredje v interakcijah z drugimi (vrstniki, šola).

1.2 Razvojne naloge v mladostništvu

Mladostništvo je obdobje prehoda iz otroštva v odraslost, ki se izraža v pripadnosti k razvijanju lastnega jaza. »Gre za usvajanje novih veščin, predvsem samostojnega odločanja, vezanega na odkrivanje lastne identitete, preizkušanje novih zmožnosti in pridobivanje lastnih prepričanj ter stališč« (Beočanin et al., 2011: 3). Mladostnik naj bi na koncu adolescence razvil stabilen značaj in družbeno priznano identiteto, vendar je to potrebno ob razvoju različnih kompetenc za delovanje v družbi. Za razvoj tega in stabilne podobe posameznika izhaja, da je to iz ujemanja med njegovimi kompetencami delovanja in vsakokratnimi življenjskimi situacijami in kaj se od njega pričakuje. Mladostnik naj bi pridobil osnovna pravila ravnanja za določeno vlogo in ravnanja v različnih socialnih vlogah (Ule in Mihelj, 1995: 29).

»Razvojne naloge konkretno predstavljajo znanja, stališča, spretnosti, načine vedenja, ki jih mora posameznik usvojiti v določenem obdobju svojega življenja in v določenem družbeno-zgodovinskem kontekstu« (Umek Marjanovič in Zupančič 2009: 521).

Razvojna naloga se vedno pojavi v določenem obdobju posameznikovega življenja kot rezultat njegovega telesnega razvoja. Na to vplivajo tudi družbene zahteve in vrednote posameznika. Če posameznik uspešno razreši razvojne naloge, to vodi do socialnega odobravanja in predstavlja prilagojeno vedenje v družbi. Če mladostniku to uspe, se lahko prilagojeno vede v družbi in se ga socialno odobrava. Prav tako je to lahko dobro izhodišče za obvladovanje novih razvojnih nalog naslednjega razvojnega obdobja. Neuspešno obvladovanje razvojnih nalog pa privede do nezadovoljstva s samim sabo (Umek Marjanovič in Zupančič, 2009).

Horvat (1987: 234–237) navaja naslednje razvojne naloge, ki zahtevajo intelektualno in čustveno-socialno dozorevanje: ustvarjanje novih in zrelejših odnosov z vrstniki obeh spolov, oblikovanje ženske ali moške socialne vloge, sprejemanje lastnega telesa, oblikovanje čustvene neodvisnosti od staršev in drugih odraslih, priprava na zakon in

družinsko življenje, priprava na poklicno in družbeno udejstvovanje, oblikovanje lastnega vrednostnega sistema, pripravljenost za družbeno odgovorno obnašanje.

Kobal (2000 v Beočanin et al., 2011: 8) med razvojne naloge prišteva: iskanje identitete in samopodobe, oblikovanje odnosa do lastnega telesa in spolne vloge, oblikovanje odnosov z vrstniki, starši in drugimi avtoritetami in celo odnosa do prihodnosti.

Umek Marjanovič (2009: 522) govori o tem, da več avtorjev govori o razvojnih nalogah mladostnika, a se vse vsebinsko navezujejo na Havighursta in njegove razvojne naloge.

Osem razvojnih nalog po Havighurstu (1972):

- Prilagajanje na telesne spremembe
- Čustveno osamosvajanje od družine in drugih odraslih
- Oblikovanje socialne spolne vloge
- Oblikovanje novih in stabilnih socialnih odnosov z vrstniki
- Razvoj socialno odgovornega vedenja
- Priprava na poklicno delo
- Priprava na partnerstvo in družino
- Oblikovanje vrednostne usmeritve

1.3 Socialni razvoj mladostnika

Mladostnik ima visoko izražene potrebe po pripadnosti in uveljavitvi v vrstniških krogih. Prav iz tega razloga je mladostnik pozoren na odzive okolice na njegovo vedenje. Povsem normalno je, da se pojavi socialna anksioznost, ko v ospredje stopijo strahovi pred negativnim socialnim vrednotenjem (v otroštvu strah pred fizičnimi objekti) in vrednotenjem v učnih situacijah (Puklek Levpušček, 2006: 44).

Vrstniki so pomembni za razvoj čustveno-socialnega vedenja, miselnega ravnanja in reševanja številnih problemov. Mladostnik se uči pri vrstnikih socialnega učenja – sodelovanja, tekmovanja, reševanja konfliktov. Socialni stiki so za mladostnika priložnost za oblikovanje in pridobivanje novih spretnosti in preizkušanja različnih vlog. »Svojo pripadnost skupini vrstnikov skuša pri tem izraziti s podrejanjem stališčem, normam in načinom vedenja, ki veljajo v določeni skupini« (Horvat in Magajna, 1987: 245).

Odnosi med mladostnikom in starši so čedalje manj strukturirani. Odnosi so lahko tudi ambivalentni, saj mladostniki od starša pričakujejo vlogo starša, po drugi strani pa

partnerja. Mladostnikova komunikacija s starši je selektivna in tudi straši spoštujejo mladostnikovo težnjo po zasebnosti.

Ule (2000, v Umek Marjanovič in Zupančič, 2009: 553) je zbrala podatke osmošolcev in njeni podatki so pokazali na osamljenost mladostnikov. Ule govori o tem, da mladostniki ne zaznajo pravega pomena v socialnih stikih. Posameznik, ki se znajde v socialni situaciji, ne najde pomenljivega socialnega odziva zase. Tu ne gre za pomanjkanje dejanskih socialnih stikov in čustvene osamljenosti.

Problem osamljenosti se pojavi zaradi kakovosti in ne količine stikov z drugimi. Osamljenost lahko predstavlja izvor anksioznosti. Sprejetost med vrstniki ima močen vpliv na samospoštovanje in zadovoljstvo z življenjem mladostnika, prav tako ga skrbi primernost njegovega videza in tudi to je lahko izvor anksioznosti. Dvomi o sprejetosti pa lahko pripeljejo do neprijetnih stanj napetosti. Za uravnavanje čustvenih odzivov služijo obrambni mehanizmi, ki so tudi ena izmed tehnik spoprijemanja s stresom, in po Kellermanu (1980 v Umek Marjanovič in Zupančič, 2009: 559) so to: premeščanje, represija, reakcijska formacija, projekcija, kompenzacija, intelektualizacija, zanikanje in regres. Mladostniški egocentrizem se pojavi v obliki namišljenega občinstva in osebne zgodbe. To je značilno za zgodnje mladostništvo in s starostjo upada, saj upada mladostnikovo ukvarjanje s telesnim videzom in narašča zanimanje za širšo socialno stvarnost (Umek Marjanovič in Zupančič, 2009: 546–553).

Prijateljstva so v času mladostništva najbolj intenzivna in intimna ter temeljijo na odkritosti in zaupanju. Prispevajo k razvoju učinkovitih strategij in uravnavanja lastnih čustev. Mladostnik pa si izbira prijatelje, ki so podobni njemu (osebnostne značilnosti, interesi, izobrazbeni cilji). Nekateri avtorji mladostništvo opisujejo kot obdobje, v katerem sta v ospredju čustvena labilnost in intenzivnost doživljanja in izražanja čustev. Čustva in intenzivnost čustvenega odzivanja mladostnika so kratkotrajno manj stabilna v primerjavi s čustvi odraslih. Prihaja tudi do nihanj razpoloženja, ki je povezano s situacijskimi spremembami, po drugi strani pa tudi do stabilnosti razpoloženja, ki pride s kakovostjo pomembnih življenjskih dogodkov. Po navadi so prevladujoča čustva povezana z vedenjem in osebnostnimi značilnostmi. Prav tako vpliva, s kom mladostnik živi in se druží ter njegov vsakdanji načina življenja in dogodkov. Mladostnik naj bi vzorce čustvenega odzivanja prenesel iz otroštva. V mladostništvu se pojavi, da posameznik prvič doživi in izraža močna čustva do nasprotnega spola. Zaljubljenost je intenzivna in temelji na telesni privlačnosti (Umek Marjanovič in Zupančič, 2009: 544–548).

2 MLADI DANES

V sodobni družbi si mladostniki težko pridobijo trdno identifikacijo in identiteto, saj je polna negotovosti in temeljnih vrednot. Baumam (1999, v Bajzek et al., 2008: 21) govori o negotovi družbi, kjer se mladostniki ne odločajo in odpuščajo odprte možnosti ter so bolj fleksibilni za spremembe. Govori o tem, da se živi v tvegani družbi (Martoni, Puton, 2006) in danes pojem tveganja pridobiva pozitiven predznak. Tveganje je postala ena pomembnih lastnosti mladih. Prav tako se danes srečujemo s socialno negotovostjo in veliko strahovi (pred boleznimi, terorizmom, ogroženost okolja ...). Mladim vsekakor informacij ne primanjkuje, sprejemajo celo še več informacij, kot so jih zmožni predelati ali pa le delno. Navkljub vsemu pa tvegajo in povečujejo nevarnost nezdravega načina življenja. Postmoderna ali tekoče moderna družba s seboj prinaša večjo možnost izbire in s tem večja tveganja (Bajzek et al., 2008: 22–23).

Mnogi otroci so že v otroštvu deležni pritiska storilnostno usmerjene vzgoje. Kljub visokemu življenjskemu standardu se povečujejo socialni problemi in telesne bolezni. Potrošništvo prisili, da svojo osebnost potrjujejo s posedovanjem dobrin. Mediji in druge informacijske možnosti spodbujajo pasivne vzorce vedenja in gibalne dejavnosti. Posledica je tudi socialna izključenost in občutki osamljenosti. Večina socialnih stikov mladih je zgolj začasna. Prav tako mladim primanjkuje pomembnih drugih, da bi lahko ugledali svoj zrcalni jaz. Razvoj mladostnikove identitete je povezan s tem, kakšne izkušnje dobiš od skupine vrstnikov. Pri posameznikih je lahko tudi agresivnost odgovor na osamljenost. Osamljenost je pogosto tudi povezana z dolgočasjem. Mladi bi se lahko le z izkušnjami preizkušali in razvijali svoje lastnosti (Bajzek et al., 2008).

»Individualizacija življenja prinaša s seboj mnoge nove oblike obremenitev, tveganj, bolečin, neugodij in nemira, ki obremenjujejo mlade« (Bajzek et al., 2008: 25). Število in obseg tveganj pri življenjskih odločitvah je povečano pri mladih, ki nimajo ekonomske in socialne opore družine. Mladi prav tako nimajo več pravil, usmeritev, avtoritet, na katere bi se naslonili.

Ule (v Šelih 2000: 23) govori o pojmu življenjskega demoraliziranja kot odgovor mladih na nova tveganja in negotovosti. »To je poseben psihosocialni položaj, ki se kaže v občutkih nemoči, samoodtujitvi, socialni izolaciji, občutku nesmisla in praznosti, občutku nepravilnosti in avtoritatizmu« (ibid).

Sodobna družba postavlja pred mlade drugačne zahteve, kot je postavljala zahteve družba in čas, v katerem so odraščali njihovi starši in oni so njim lahko predvsem vzor (Marinček, 1998).

2.1 Prehodi mladih v odraslost

Prehodi mladih v pozno modernih družbah so individualizirani in nepredvidljivi. Vsak je odgovoren za sebe. Sodobna tehnologija in sredstva družbenega obveščanja oblikujejo človeka že od otroštva. Sodobna družba in modernizacija krepita dve kontrastni skupini ljudi – zmagovalce in poražence. Tveganje je seveda večje za mladostnike, ki prihajajo iz deprivilegiranih okolij, nižjih razredov in družbenih manjšin in imajo neugodne socialne razmere. Mladi se prav tako ne morejo več naslanjati na minule vire varnosti in zaupanja. Čedalje večja je izbira in potrebno zgodnejše načrtovanje življenjske poti. S tem se pokaže, da se premik odgovornosti prenaša v otroštvo. Strokovnjaki ugotavljajo, da se spolna zrelost pojavlja čedalje prej, se pa vstop v odraslost pomika čedalje bolj navzgor. Čas šolanja se podaljšuje in s tem tudi ekonomska samostojnost.

Tudi generacije pred nami so poznale te nasprotja, le zdaj so bolj zaostrena. So pa zdaj veliko bolj povečane možnosti in tudi tveganja in izgube ob nepravilni izbiri. Ta nasprotja se tičejo mladih vseh družbenih slojev. Ta nasprotja tudi povečujejo socialno ranljivost mladih. Povečana socialna ranljivost je predvsem pri mladih, ki prihajajo iz slabšega socialno-ekonomskega statusa družine (Ule in Mihelj, 1995: 16).

Poštrak (v Kristančič, 2007: 155, v Jager, 2012: 12) govori o treh prehodih mladih skozi mladost. Prehode poimenuje uporniški, konformistični in ekspistični. Na vsakega se veže določen analitski tip osebnosti. K uporniškemu spada ustvarjalno-kreativni tip posameznika, na konformistični prehod se veže filistrski tip osebnosti in na ekskapistični prehod bohemski tip osebnosti.

Ule (1995: 16) navede najpomembnejše prehode, ki veljajo za mladostnike in pomenijo biografski, socio-psihološki, generacijski in statusni premik. Govori o prehodu od obdobja otroštva do obdobja odraslega človeka kot prehod od fluidne zavesti posameznika do zgrajene podobe posameznika. To je od vloge otroka do kompleksnih in celostnih vlog odraslega človeka, prehod od šolskih dejavnosti do dejavnosti na trgu dela, prehod od ekonomske odvisnosti do samostojnosti, prehod od sprejemanja znanja do uporabe le-tega in politično nekompetentne do politično in pravno odgovorne osebe.

2.2 Socialna ranljivost mladih

Izraz socialna ranljivost so uvedli Van Kerckvoorde, Vettenburg in Walgrave (v Schuyt, 1995: 8, Ule et al., 2000: 26).

Enega izmed konceptov ranljivosti poda tudi Bob Coles, ki med socialno ranljive uvrsti različne skupine, ki so dejavnikom socialne ranljivosti zelo izpostavljeni. Kot socialno ranljive navaja mlade, katerim je prehod v odraslost precej težaven. V interakciji s socialnimi ustanovami so deležni več družbenega nadzora in sankcij kot podpore.

Schuytova pri opredelitvi socialne ranljivosti (Rener, 2000: 95, v Ule et al., 2000) govori o tem, da so tveganju izpostavljeni tisti, ki živijo v interakcijah s socialnimi službami in so v njih deležni večkrat s sankcijami, kot pa s podporo ali razumevanjem njihovih izhodišč, s katerimi sestopajo po neprimernih dejanjih. Družbena ranljivost in razna življenjska tveganja niso več samo lastnost omejenega dela populacije, temveč prevladujejo v kulturno-socialnih kohortah današnjih mladoletnikov.

Schuyt (1995: 25–26, v Ule et al., 2000: 26–27) deli kazalce socialne ranljivosti v štiri skupine. Prva dva štejemo k aktivnim odzivom na problem:

- Agresivno reševanje problemov in nezavedno pretirano odzivanje na problem
- Iskanje močnih skupinskih povezav znaj družine, ki posamezniku da občutek varnosti in oblikovanje identitete, ki jo oblikuje skupina
- Pasiven odmik in izogibanje vrstniškimi skupinam
- Psihosocialne oblike trpljenja, strahovi in drugi znaki slabega zdravja

Zadnja dva štejemo k pasivnim odzivom na problem. Najboljša pot je verjetno ravnotežje med tema dvema. Da bi mladi bili čim manj socialno ranljivi, se morajo že zgodaj priučiti strategij za predelavo problemov. Ranljivost je koncept, ki označuje pomanjkanje odpornosti in ima tri dimenzije, individualno, socialno in družbeno. Individualna ranljivost je, ko človeku že najmanjše nevspečnosti povzročijo emocionalen in vedenjski odziv. V vedenju je to razvidno, ker se pokaže v obliki nesporazumov in konfliktov z okoljem.

2.3 Dejavniki odraščanja

Pri razumevanju življenjskega sveta mladih si lahko pomagamo s konceptom, vzetim iz antropologije: *emski* in *etski* pogled. Emski pogled je pogled »od znotraj«, pogled domačina v kontekstu antropologije (Geertz, 1996), pogled uporabnika v kontekstu socialnega dela. Pogled mladostnika, njegova refleksija lastnega položaja. Etski pogled je

pogled »od zunaj«, pogled antropologa, družboslovca, pogled socialnega delavca (Canals, 1995: 105), v tem primeru na mladost in mladino.

Na življenjski svet mladostnika vpliva veliko dejavnikov. »Večina avtorjev navaja pet dejavnikov: spol, družina, šola, vrstniki, vrednote« (Poštrak, 2015: 272).

Mnogi od teh dejavnikov (ki jih različni avtorji tudi različno poimenujejo) sami po sebi ne privedejo do prestopniškega vedenja. Dejavniki tveganja pa povečujejo, da se lahko prestopniško vedenje razvije (Graham, 1995, v Tomori, 2000: 95). To so objektivne in subjektivne značilnosti za razvoj prestopniškega vedenja. Ti dejavniki pomenijo ključne vidike, ki opredeljujejo mladostnikove strategije ravnanja in izdelane vzorce odzivov na mladostnikovo dogajanje. Dejavniki tveganja niso vedno vzročno in neposredno povezani s samim neustreznim vedenjem. Mogoče pa je tudi, da so značilnosti, ki bi jih na prvi pogled ocenili kot razloge za prestopniško vedenje, pravzaprav njegova posledica ali pa so pri enem vzročno, pri drugem pa posledično povezane s takim vedenjem (npr. neuspeh v šoli) (ibid).

Goodman in Stringaris (2009 v Vec, 2011: 129) govorita »o treh dimenzijah, ki predstavljajo tako dejavnike tveganja, oporne točke za napovedovanje kot področja, na katerih lahko delujemo ob soočenju z opozicionalnim vedenjem pri mladostniku«. Poimenovala sta jih razdražljivost (se povezuje s temperamentom, hitrostjo odzivanja – zlasti z jezo in zamerljivostjo), škodljivost (ki pomeni neobčutljivo, premišljeno agresivno delovanje proti drugim) in samosvojost (ki zajema prepire z odraslimi, odklanjanje in neupoštevanje pravil, norčevanje iz drugih).

Tomori (v Šelih, 2000: 95–104) govori o naslednjih dejavnikih tveganja:

Osebnostne značilnosti so delno prirojene in delno pridobljene v interakciji z okoljem. Razdeli jih v *konstitucijske lastnosti* (impulzivnost, zvišan prag za vzbujenje, ekstravertiranost, vitalnost), ki se kažejo v vedenju in odzivanju mladostnikov, prav tako vplivajo na njihovo izobraževanje, vključevanje v okolje, v odnose z drugimi ljudmi, interese, in *psihološke lastnosti* (slaba samopodoba in nizka raven samospoštovanja, potreba po sprejetosti v skupini vrstnikov, slabša socialna zrelost, nesposobnost prevzemanja odgovornosti). Osebnostne značilnosti so lahko vzrok neustreznega vedenja ali pa že posledica neugodnih izkušenj v življenju.

Družina je zapletena dinamika in pomembno vpliva na razvoj posameznika. Družina naj bi mladostniku dala pravilen razvoj lastne vrednosti in odnosa do avtoritet, oblikovala prave vrednote, učenje obvladovanje stresov, socialne spretnosti. Disfunkcionalnost družine se

dostikrat povezuje z neugodnimi splošnimi, ekonomskimi in kulturnimi prikrajšanostmi okolja, v katerem se družina nahaja. Družina lahko posameznika zavaruje pred neugodnimi slabimi vplivi socialnih razmer in pomaga razviti potencialne, da preseže omejitve. Za pravilen razvoj do avtoritet potrebuje mladostnik ustrezen lik, ki ga spodbuja in pohvali oz. se uči od njega, ob tem bo zrasel v samostojno in trdno osebnost v varnem in spodbujajočem okolju. V družini naj bi se priučili tudi sposobnosti za premagovanje frustracij in stresa. Družina otroku postavlja meje in s tem otrok spoznava, da je treba določene omejitve upoštevati in svoje težnje prilagoditi. Tomori (2000: 101–103) je razdelila tudi neustrezne like staršev – neugodne osebnostne značilnosti staršev. Za očeta velja, da je lahko odsoten, čustveno nedostopen oče; agresiven, kaznujoč in trd oče; alkoholiziran, neobvladan in impulziven oče ali oče, ne vključen v širše okolje. Za mamo pa velja, da je lahko nemočna, resignirana, pasivna, depresivna mati; hiperprotektivna in nesmiselno zaščitniška mati ali dominantna, oblastna in lastniška mati.

Šola in šolska uspešnost sta pomembna dejavnika. Šola kot prostor lahko vpliva na spodbude vrstnikov, pripadnost skupini, pozitivni načini samopotrditve, občutek sprejetosti. Prav tako so za določen uspeh potrebni notranja samodisciplina, dobre izkušnje, trud za doseganje uspeha. Vse to se pridobi v šolskem okolju in če si izključen, tega ni. Tomori omeni kot dejavnik tveganja še socialno okolje, ki je povezano s slabimi ekonomskimi razmerami, vidna pa je tudi kulturna prikrajšanost (Tomori: 2000: 103–104).

Moje osebno mnenje je, da je družina in predvsem njeno socialno-ekonomsko stanje in vzgoja staršev najpomembnejši dejavnik tveganja, ki lahko vpliva na razvoj presopniškega vedenja mladostnika in s tem na ukrep odvzema. To bi podkrepila in se strinjala z Vec (1998 v Vec, 2011: 130), ki je na podlagi opravljene raziskave poudaril pomen več dejavnikov, ki lahko pripeljejo do razvoja vedenjskih težav. Zaradi povezovanja dejavnikov v tipične sklope to poimenuje družinski disocialni sindrom. Ugotovil je, da je za vedenjske težave pri otroku rizično:

- kadar so starši poklicno neuspešni,
- kadar starši zlorabljajo alkohol,
- kadar je pri celotni družini opaziti pomanjkanje aktivnih interesov in zatekanje v pasivnost,
- če so družine v celoti ne vključene ali konfliktne v socialnem okolju,
- kadar obstaja konfliktnost in nestalnost v partnerskih odnosih,
- če starši uporabljajo vzgojo, ki bi jo lahko označili kot kaotično.

Kot pomemben dejavnik razvoja vedenjskih težav avtorice Marshall, Noonan, McCartney, Marx in Keefe (2001, v Vec, 2011) poudarjajo socialno mrežo, v katero je vključena družina kot celota.

In tega zapisanega sem se odločila, da podrobneje pogledam samo vpliv avtoritete in vzgojne stile, ki jih starši uporabljajo. Za delo z mladimi pa še določene pristope metode dela z mladimi.

3 VRSTE VZGOJNIH STILOV IN PRISTOPI DELA Z MLADIMI

Kroflič je razne teorije moralne vzgoje razvrstil v tri osnovne koncepte: *kulturno-transmisijski, permisivni in procesno-razvojni model moralne vzgoje* (Kroflič, 1997: 25). Ob tem pa je navajal tri še danes prevladujoče koncepte pedagoške avtoritete: *apostolska avtoriteta*, značilna za klasično patriarhalno vzgojo, *prikrita avtoriteta* vzgojnega okolja, značilna za permisivno pedagoško gibanje, in, kot pravi, »nastajajoči koncept *samo omejitvene avtoritete*, ki v največji meri omogoča podporo obema sklopoma otrokovih razvojnih potreb: potreb po varnosti in sprejetosti in potreb po postopnem rahljanju avtoritarne navezanosti in osvobajanju« (Kroflič, 1997: 59).

Vzgojni stil je odnos med vzgojiteljem in gojencem, ki ima za cilj vzgojiti posameznika z določenimi lastnostmi. Bistven element vzgojnega dogajanja je medčloveški odnos. Preplet elementov: naša stališča, kako pojmujeemo otrokovo naravo, razvoj, kakšno avtoriteto zagovarjamo, kaznovanje, in njihova medsebojna odvisnost nam dasta *vzgojni stil*. Vzgojni stil pojmuje kot spremenljiv ali zaželen, a je močno pogojen s tem, kaj se v družbenem okolju dogaja. Individualni vidik se pokaže, ko je cilj odnosa razvoj osebnosti. Čistih vzgojnih stilov v praksi ni zaslediti, je pa moč zaslediti nagibanje k določenemu vzgojnemu stilu (Peček Čuk in Lesar, 2009: 130–134).

Dinkmayer in Mckay (Poštrak, 2015: 72) govorita o avtokratskem, permisivnem in demokratičnem načinu starševske vzgoje. Bergant (1971, 1986, v Poštrak, 2015) je razdelila vzgojne stile na represivne, permisivne in laissez faire vzgojne stile. Veliko avtorjev je povzemalo njeno delitev, nekateri pa so jo spreminjali ali dopolnjevali.

Poštrak zaradi nedoslednosti in nejasnosti poimenovanj predlaga poimenovanja pristopov dela z mladimi. Vsak način vodenja ima opredeljene sestavine odnosa (vprašanje komunikacije, opredelitev vlog udeležениh, vrsta avtoritete, vprašanje odgovornosti, oblika ukrepa in lahko tudi cilj delovanja). Prav tako poudari, da je za dogovorni način dela z mladostniki zelo pomembna komunikacija, opredelitev vlog, vrsta avtoritete in vprašanje odgovornost (Poštrak, 2015).

»Avtoriteta kot moč vplivanja je za vzgojo nujno potrebna, a hkrati nevarna« (Kroflič, 1997: 55). Avtoriteta daje moč, da vplivamo na otrokov razvoj, in brez nje ni vzgojnih učinkov. Moč avtoritete je odvisna od realnih kvalitet osebnosti, položaja in spretnega obvladanja prikritih vzgojnih dejavnikov. Otrok zaradi transfera sledi vzgojitelju. Vzgojitelju omogoči vzgojno vplivanje. S tem je vzgojitelj postavljen na objekt identifikacije. Ne gre za brezpogojno navezavo, posameznik samostojno razmišlja in se

odloča. »Transfer je tisti pojav, ki omogoča uspešen stik med vzgojiteljem in gojencem, s tem ko vzgojitelja postavi v vlogo »osebe, vredne zaupanja«, in ji dodeli pravico« (Kroflič, 1997: 69). Avtoriteta je pri ukazovalno nedogovornem načinu vodenja oprta na položaj ali na »avtoriteto moči«. Pri neukazovalno nedogovornem načinu vodenja je avtoriteta odsotna. Pri dogovorni obliki vodenja je avtoriteta oprta na njegovo znanje, sposobnosti, kompetence, torej na »moč argumentov« (prim. tudi Poštrak, 2003).

3.1 Avtoritarni vzgojni stil

Nekateri avtorji navajajo tudi represivni vzgojni stil. Je značilen za patriarhalni tip družinske vzgoje in za vzgojne koncepte, kjer velja, da je osnovna naloga vzgoje prenos pravil in načinov obnašanja. Vzgojitelj tako s kaznijo ali nagrajevanjem doseže želeno vedenje. Vzgojitelj posreduje informacije enosmerno in gojenci jih sprejemajo ter uspeh je zagotovljen s čim boljšo reprodukcijo znanja. Pojmovanje otroka in njegova narava sta pojmovana v tradicionalnem krščanskem tipu patriarhalne vzgoje kot nepopolna in obremenjena z izvirnim grehom. Tudi z represijo se da omejiti moč pokvarjene narave otroka. Sodobno behavioristično razumevanje pa govori o tem, da se otroci ne rodijo s samonadzorom in jim je treba pomagati s podkrepitvami. Avtoriteto, ki prevladuje v tem stilu, Kroflič poimenuje apostolska avtoriteta. Avtoriteta je iracionalna in pozicijska in odvisna od vnaprej določenega položaja v hierarhiji odnosov. Avtoriteta je postavljena s položajem in pooblastilom, a vendarle je značilnost, da se posameznik oklepa te avtoritete. Moč, ki jo pridobi, je pridobljena s pozicijo in ne od kvalitete, osebnosti, znanja. Nasprotniki tega vzgojnega stila trdijo, da nagrajevanje in kaznovanje naj ne bi prinašalo spremembe v vedenju ali vplivalo na notranjo motivacijo, otrokov moralni razvoj. Ta vzgojni stil razvija poslušnost in ne spretnosti odločanja, odgovornega vedenja, spoštovanja potreb drugih. Posamezniki so tudi bolj podredljivi (Kroflič, 1997: 60–62).

3.1.1 Socialni delavec in ukazovalni pristop dela z mladimi

Ukazovalno nedogovorni pristop predvideva izključno vlogo socialnega delavca, pri čemer med mladostnikom in delavcem ni dogovora. Komunikacija je enosmerna, v smeri od delavca do mladostnika. Ni vzpostavljen tak odnos, ki bi omogočal razgovor, kakor ga opredeljuje Pask: »Za Paska sta osebi A in B v razgovoru takrat, ko skozi svojo aktivno jezikovno interakcijo izmenjujeta svoje osebne koncepte /Ta in Tb/ o nekem enotno imenovanem dogodku ali stvari /T/, tako da rezultat njunega razgovora pomeni obogatitev

njunih osebnih konceptov, morda pa tudi njuno delitev enega ali več skupnih /tarčnih, javnih/ konceptov /Tab/, pri čemer obe osebi ohranjata svojo medsebojno različnost« (Poštrak, 2003: 31). Socialni delavec določi program in da navodila, mladostnik pa se ravna po le-teh.

3.2 Permisivni vzgojni stil

Nekateri ga poimenujejo tudi *laissez-faire*, neukazovalni, a je najbolj znan kot permisivni vzgojni stil. Pri tem vzgojnem stilu velja prepričanje, da je otrok sam sposoben spreminjati svoje vedenje in zato naj starši ne bi omejevali otrokovega razvoja. S tem, da bi otroka kakorkoli prisili, bi okrnili njegove ustvarjalne potenciale in individualnost. Pravila ogrožajo otrokov razvoj in posredovanje, moč in kontrola vzgojitelja sta minimalistična. V času humanizma je prišlo v ospredje pojmovanje o otrokovi izvorni nepokvarjeni naravi, ki jo je utemeljeval Jean-Jacques Rousseau. Preprečiti je treba negativne vplive iz okolja, ki otroka kvarijo. Sodobne humanistične (otrok ima notranjost, ki vodi k izboljšanju) in psihoanalitične (da je posameznika treba voditi in nadzirati) razvojne teorije pa govorijo o tem, da je treba temeljiti na zaupanju v otrokovo notranjost. Vloga vzgojitelja naj bi bila pri oblikovanju podpornega okolja, kjer lahko otrok prosto izraža svoje občutke. V tem vzgojnem stilu se avtoriteta prikaže v obliki bolj zakrite, prikrite avtoritete. Avtoriteto otrok potrebuje predvsem za zadovoljitev potrebe po varnosti in pripadnosti. Pozneje pa potrebuje osebo, s katero se bo identificiral in preko ponotranjenega lika in še kasneje utemeljenih zahtev gradil lastno osebnost (Kroflič, 1997: 62–66). »Navidezno svobodni odnosi med vzgojiteljem in vzgajancem namreč onemogočajo osamosvojitve od avtoritete, saj je sam niti ne vidi niti se je ne zaveda« (Peček Čuk in Lesar, 2009: 48).

3.2.1 Socialni delavec in vsedopuščajoči pristop dela z mladimi

Laissez-faire, *laissez passer*, »pustite, naj dela vsak, kar hoče, naj gre vse po svoji poti«, koncept, ki so ga recimo kot prvi ponudili fiziokrati, nato dograjevali in utemeljevali Rousseau in drugi (prim. Kroflič 1997, Egan 2009). V našem primeru je neukazovalno nedogovorni tisti pristop, v katerem je socialni delavec pravzaprav odsoten, čeprav je tam. Ni torej dogovarjanja, razgovora med njim in mladimi. Mladinski delavec se ne vtika v dogajanje, ne daje nobenih navodil, niti nasvetov, pušča, da stvari tečejo svojo pot, kakršnakoli ta že je. Z vidika socialnega dela ne bo dogovora o delovnem odnosu (Poštrak, 2015: 274).

3.3 Avtoritativni vzgojni stil

Poimenovan kot interakcijski, demokratični in dogovorni vzgojni stil. Ta vzgojni stil se uveljavi v pedagogiki zadnja leta, temelje pa se lahko zasledi že pri Immanuelu Kantu v 18. stoletju. Kant utemeljuje svojo avtoriteto v človekovemu umu, ki ima sposobnost, da se razvija. Ideja je, da je vzgoja prisila in ima cilj razvoj mišljenja. Oblikovanje mišljenja pa je vedno vezano pa spoštovanje pravil. Danes poskušajo ta vzgojni stil razviti in preseči slabosti obeh prej opisanih vzgojnih stilov. Tu gre za drugačno razumevanje otrokove narave in zakonitosti otrokovega razvoja. V začetnih fazah otrokovega razvoja je potrebna avtoriteta, ki se mora kasneje istočasno z osamosvajanjem odmikati iz otrokovega življenja. Vzgojni stil je usmerjen v proces in od vzgojitelja zahteva veliko dela in da je vzgojitelj predan s svojo osebnostjo in pristen. Vzgojitelj postavlja meje in tudi gojenca pripravi, da se bo zavedel drugih, ki mu vzpodbujajo ali zavirajo delovanje v družbi. V primeru prestopa mej tudi vzgojitelj prevzame vodstvo in odpravi nesprejemljivo vedenje z okolico. Kasneje bo posameznik sam prevzel to vlogo odraslega (Peček Čuk in Lesar, 2009: 129–157).

3.3.1 Socialni delavec in dogovorni pristop dela z mladimi

Najustreznejši pristop, ki naj bi se ga posluževal socialni delavec, bi bil demokratičen ali drugače poimenovan dogovorni pristop. Dogovorni pristop ustreza sodobni doktrini socialnega dela. Socialni delavec upošteva zorne kote vseh udeležencev. Pristop je vseobsegajoč. Tak pristop predvideva aktivno udeležbo vseh vpletenih, dogovorni razgovor, obojestransko odgovornost, temelji na razvidnih vlogah udeležencev in na razvidnih ter dogovorjenih regulacijah odnosa, torej ukrepah (prim. Milošević Arnold, Poštrak 2003). Ob upoštevanju zornih kotov vseh vpletenih lahko ugotavljamo, da različni udeleženci dogajanje različno vidijo, vrednotijo, razlagajo. Za nekoga od vpletenih je neko dejanje »disciplinski prekršek«, za drugega »klic na pomoč«, za tretjega »neustrezen odziv na ogrožajoče stanje« itd. Nov kontekst razmišljanja zahteva tudi nove pojme, nov jezik (Čaćinovič Vogrinčič, 2003).

4 UKREP ODVZEMA OTROKA V SLOVENIJI

Država posega v družinska razmerja le v izjemnih primerih, če starši ogrožajo otrokove koristi. Odvzem otroka staršem je skrajni ukrep, katerega se sodišča in centri za socialno delo poslužujejo le redko, saj z njim otroka izločijo iz družine. O ukrepu odvzema otroka odločata dva organa – sodišče v pravnem postopku in center za socialno delo v upravnem postopku. Otrok mora imeti v postopku zagotovljene vse pravice, tako da so njegove koristi kar se da najbolje zavarovane.

Center za socialno delo (CSD) poseže v roditeljsko pravico z namenom zavarovati otroka, če starši ne poskrbijo za svojega otroka, kar je njihova zakonska pravica in dolžnost.

CSD ukrepa po splošnem pooblastilu, kadar želi izpeljati katerikoli ukrep za varstvo otrokovega interesa, pod pogojem, da je ta potreben. Najprej se izbere ukrep, ki bo starše in otroka najmanj prizadel (svetovati staršem, opozarjati starše na napake pri negi in vzgoji otroka, napotiti starše v vzgojno, zdravstveno, socialno ali svetovalno institucijo, določiti stalni nadzor nad izvrševanjem roditeljske pravice, pomagati staršem pri urejanju življenjskih razmer).

CSD lahko izpelje tudi ukrep odvzema otroka staršem in oddajo otroka drugi osebi ali zavodu v varstvo in vzgojo, če so starši zanemarili otrokovo vzgojo in varstvo ali če je to iz drugih pomembnih razlogov v otrokovo korist. Lahko gre za čisto objektivne razloge.

Centru je na voljo tudi ukrep, kjer zaradi otrokove osebnostne ali vedenjske motenosti, ki bistveno ogroža njegov zdrav osebni razvoj, na lastno pobudo ali na predlog staršev odda otroka. Razlogi za tak ukrep so navadno podani pri mladoletniku samem, čeprav so lahko težave pri otroku pogosto posledica zanemarjanja vzgoje in varstva (Ukrepi Centra za socialno delo, www.scsd.si/ukrepi-centra-za-socialno-delo.html).

4.1 Zakonska ureditev področja

Proces podpore in pomoči mladostniku je opredeljen zakonsko z najvišjimi akti, zakoni in odredbami. Pravni okvir naj bi zajemal tudi informiranje mladoletnika o pravicah in dolžnostih in ga vključili v sodelovanje – soustvarjanje. Prav tako pravni okvir služi socialnim delavcem (Jager, 2012: 25).

56. člen Ustave Republike Slovenije določa, da otroci in mladostniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države.

Za izvajanje rejniške dejavnosti je 2. 1. 2003 pričel veljati nov Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (ZIRD). Ta zakon ureja pogoje, ki jih mora izpolnjevati oseba, ki želi izvajati rejniško dejavnost, postopek pridobitve dovoljenja za izvajanje te dejavnosti, način izvajanja rejniške dejavnosti, način in njeno financiranje ter nekatera druga vprašanja, povezana z izvajanjem rejniške dejavnosti.

Pravni vir za posvojitvev je že v izhodišču Ustava RS. Opredeljena pa je v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1). Ostali pomembni viri, ki se nanašajo na posvojitvev, so Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, mednarodni pravni vir je Konvencija o varstvu otrok in sodelovanje pri državnih posvojitvah (MKVO), in Zakon o mednarodnem pravu in postopku (Zaviršek, 2012). Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih določa pogoje za posvojitvev, razmerja, ki nastanejo s posvojitvijo, in postopek za posvojitvev.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerij v 121. členu določa: »Center za socialno delo sme sam ali v sporazumu s starši otroka oddati v zavod zaradi njegove osebnotne ali vedenjske motenosti, ki bistveno ogroža njegov zdrav osebnotni razvoj.« Ukrep CSD je izrečen za tri leta, obstaja pa možnost podaljšanja. Prav tako Zakon o socialnem varstvu v 16. členu govori o pravici do institucionalnega varstva, ki je namenjeno odpravljanju stisk.

4.2 Rejništvo

Rejništvo je posebna oblika varstva otrok, ki jim je potrebna oskrba in vzgoja pri osebah, ki niso njihovi starši. Starši oddajo otroka s privoljenjem in še vedno veljajo njihove pravice in dolžnosti. Naloga CSD je predvsem, da se odpravijo vzroki, zaradi katerih je otrok oddan v rejništvo, in tudi spremlja razvoj otroka. Rejništvo preneha, če mladoletnik postane polnoleten in če prenehajo razlogi, zaradi katerih je oddan v rejništvo. »Namen rejništva je, da se otrokom pri osebah, ki niso njihovi starši, omogoči zdrava rast, izobraževanje, skladen osebnotni razvoj in usposobitev za samostojno življenje ter delo« (154. člen ZIRD). Vsak, ki želi postati rejnica oziroma rejnik, mora pridobiti dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti. Center ugotovi, ali oseba izpolnjuje pogoje, določene v ZIRD-u (da ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, ima zaključeno vsaj poklicno oziroma strokovno izobrazbo in mora biti polnoletna, osebi ne sme biti odvzeta roditeljska

pravica in poslovna sposobnost). Rejnik tudi ne more postati oseba, ki je bila pravnomočno obsojena zaradi naklepnega kaznivega dejanja. Zakonsko določena Komisija za izbor kandidatov za izvajanje rejniške dejavnosti izmed vseh prejetih vlog izbere kandidate, ki so po mnenju komisije primerni za izvajanje rejniške dejavnosti ter jih napoti na usposabljanje. Na podlagi uspešno zaključenega usposabljanja ministrstvo izda kandidatom dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti in jih vpiše v evidenco dovoljenj. Krajši je postopek pridobitve dovoljenja, ko se izkaže, da bi bilo za konkretnega otroka najbolje, da skrb zanj prevzame otrokov sorodnik. Po odločitvi se določenega otroka namesti v rejniško družino. Čas namestitve otroka v rejniško družino je odvisen od potreb otroka po namestitvi. Po namestitvi vsakega otroka v rejništvo CSD oblikuje skupino, ki načrtuje in spremlja rejništvo za posameznega otroka. V okviru tako imenovane individualne projektne skupine se pripravi konkretni načrt izvajanja rejništva, ki se po potrebi spreminja in prilagaja, spremlja se otrokov čustveni razvoj in vedenje. Socialna delavka otroka je dolžna zagotavljati, da so vsi člani individualne projektne skupine seznanjeni z vsemi pomembnimi informacijami glede posameznega rejništva. Pomembna naloga je tudi načrtovanje prenehanja rejništva. Rejnik je za posameznega rejenca upravičen do mesečne rejnine, ki zajema oskrbnino in plačilo dela in ima lahko istočasno nameščene največ tri rejence (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/rejnistvo/).

4.3 Posvojitev

V Republiki Sloveniji so za odločanje o posvojitvi pristojni Centri za socialno delo, ki imajo javna pooblastila za izvajanje in začnejo postopek na predlog bodočega posvojitelja ali po uradni dolžnosti (146. člen ZZZDR-UPB1). Če ugotovijo, da so izpolnjeni pogoji za posvojitev in da je posvojitev v otrokovo korist, izdajo odločbo o posvojitvi. V posvojitve se smejo dati otroci, čigar starši so neznani (mrtvi) ali če so sami privoli pred CSD, ali imajo že leto dni neznano prebivališče (141. člen ZZZDR-UPB1). Vedno se pa gleda v korist otroka, tako da je možno že pred pretekom enega leta in prav tako je starost med posvojiteljema in posvojencem manjša. Posvojenec se popolno izloči iz družine naravnih staršev ter preide v družino posvojitelja. Pri posvojitvi prenehajo pravice in dolžnosti posvojenca do njegovih staršev in do drugih sorodnikov ter pravice in dolžnosti staršev in sorodnikov do njega. Med posvojencem in njegovimi potomci ter posvojiteljem in njegovimi sorodniki nastanejo enaka razmerja kot med sorodniki. Posvojitev se ne more

razvezati, posvojitelji pa se v matični register vpišejo kot posvojenčevi starši. Posvojiti se sme samo mladoletna oseba, to je oseba, mlajša od 18 let. Za posvojitve osebe, ki je starejša od 10 let, je potrebno njeno soglasje (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/posvojitve/).

Poznamo na krajevno pristojnost obojestranske in enostranske posvojitve. Poznamo aktivno sposobnost za posvojitve in pasivno, ki se nanaša na posvojitve otroka, mlajšega od 18 let. Poznamo posvojitve (otroka brez staršev) in enostransko posvojitve (otrok ima enega od staršev, zakonec ali samska oseba), posvojitve v zakonski zvezi, posvojitve v zunajzakonski zvezi, posvojitve v istospolni partnerski skupnosti in posvojitve s strani samske osebe. V evropskih državah je šele v petdesetih letih 20. stoletja v socialnovarstvenih sistemih posvojitve postala skrb države v korist otrok. Otrok ima v Konvenciji o otrokovih pravicah tudi pravico do običajnega življenja zunaj institucij (Zaviršek, 2012).

4.4 Vzgojni zavod

Vzgojni zavodi so posredna oblika socialne integracije (ločitev od domačega okolja) in omogočajo socialno reintegracijo. »Cilje in vrednote v delovanju zavodske vzgoje lahko opišemo in razumemo samo, ko upoštevamo še izmenjave z okoljem, splošnim družbenim, predvsem socialnopolitičnem okoljem« (Feuser, 1995, v Krajncan, 1997: 122). Tudi inkluzija oz. vključevanje zahteva, da gledamo na vsakega otroka posebej. Je proces, ki traja, in uspeh vključevanja je odvisen od temeljev. Otrok mora dobiti priložnost za napredovanje. Pomembna je vloga vzgojiteljev, ki pripomorejo k razumevanju raznolikosti in mnogostranosti človeškega življenja.

Vzgojni zavod je ena izmed možnosti v mreži pomoči mladostnikom. V Sloveniji jih poznamo deset. Trenutno stanje mreže vzgojnih zavodov je pomanjkljivo glede na potrebe otrok in mladostnikov ter regijsko zasedeno po principih normalizacije, regionalizacije, integracije in inkluzije. V osrednji Sloveniji so to Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora, Vzgojno-izobraževalni zavod Frana Miličinskega Smlednik, Zavod za vzgojo in izobraževanje Logatec, Mladinski dom Malči Beličeve, Mladinski dom Jarše. Na primorskem Vzgojni zavod Planina pri Rakeku, na Gorenjskem Vzgojni zavod Kranj in na Štajerskem Mladinski dom Maribor, Vzgojni zavod Slivnica in Vzgojno-izobraževalni zavod Veržej, ki se je preimenoval v Osnovna šola Veržej, enota Dom (Krajncan, 2010).

V Sloveniji obstajajo trije osnovnošolski vzgojno-izobraževalni zavodi.

Vzgojno-izobraževalni zavod Frana Milčinskega v Smledniku sprejeme otroke od 5. do 9. razreda, ki obiskujejo interno osnovno šolo v zavodu. Sprejmejo največ 40 otrok, ki so nameščeni v 4 vzgojne skupine. Namenjen je vzgoji in izobraževanju otrok in mladostnikov. Obstaja tudi stanovanjska skupina Ježek, ki je namenjena 8 srednješolcem (VIZ Smlednik, www.viz-smlednik.si/o-zavodu/predstavitev).

Vzgojni zavod Kranj organizacijsko in vsebinsko deluje od leta 1994 dalje v okviru petih stanovanjskih skupin, namenjen je vzgoji in izobraževanju otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in čustvovanja (VZ Kranj, www.vz-kranj.si/vzgojni-program-in-koncepti/).

Vzgojno izobraževalni zavod Veržej je namenjen vzgoji in izobraževanju osnovnošolskih otrok, ki so nameščeni v šest vzgojnih skupin (VIZ Veržej, www.vzgojni-zavod-verzej.si/dejavnosti-in-projekti/vzgojne-skupine).

Vzgojni zavod Planina je namenjen vzgoji in izobraževanju otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi motnjami ter z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Sprejmejo tudi otroke in mladostnike z lažjo motnjo v duševnem razvoju v kombinaciji z motnjo vedenja in čustvovanja, prav tako če imajo otroci in mladostniki bolezni odvisnosti (alkohol, droga, hrana) in duševne motnje z različnimi simptomi od 1. razreda dalje. Otroci in mladostniki obiskujejo osnovno šolo s prilagojenim programom in se po zaključenem izobraževanju vpišejo v enega od treh programov nižjega poklicnega izobraževanja (pomočnik v tehnoloških procesih, obdelovalec lesa, pomočnik v biotehniki in oskrbi, ki prav tako poteka v sklopu Zavoda) (VZ Planina, www.vz-planina.si/index.php/vzgojni-zavod/predstavitev).

Mladinski domovi v Sloveniji so: Mladinski dom Malči Belič, Mladinski dom Maribor in Mladinski dom Jarše.

Mladinski dom Jarše v Ljubljani sprejme otroke in mladostnike, ki so lahko vključeni v interno osnovno šolo od 5. do 9. razreda. Srednješolci pa obiskujejo zunanje šole ali produkcijsko šolo. Zmogljivost doma je 32 otrok in mladostnikov v 4 vzgojnih skupinah.

Posebnost teh stanovanjskih skupin je tudi interna produkcijska šola, ki je prav posebna šola (ne osnovna in ne srednja šola), ki ponuja kratko (od nekaj mesecev do leta in pol) in intenzivno dnevno delovno-terapevtsko obravnavo, usmerjeno v razvijanje specifičnih osebnostnih lastnosti, usvajanje funkcionalnih znanj in socialnih veščin (MD Jarše, www.mdj.si/stanovanjske-skupine.html).

Mladinski dom Maribor je organiziran v pet stanovanjskih skupin in je namenjen otrokom in mladostnikom v starosti od 8 do 18 let in več, ki imajo čustvene in vedenjske težave (MD Maribor, www.mladinski-dom-mb.si/predstavitev/).

Mladinski dom Malči Beličeve je namenjen vzgoji in izobraževanju otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki se izobražujejo v rednih šolah ljubljanske regije in živijo v šestih družinah (MD Malči Beličeve, www.malci-beliceve.si/kdo_smo).

V *Zavod za vzgojo in izobraževanje Logatec* pridejo fantje, ki imajo zaključeno osnovnošolsko obveznost ter vsaj šest razredov osemletke ali sedem devetletke. Imajo možnost izbirati med dvema programoma nižjega poklicnega izobraževanja in grafično delavnico. V vzgojnem zavodu v Logatcu imajo tri vzgojne skupine po 12 mladostnikov in dve stanovanjski skupini Postojna in Rdeča kljuka (ZVI Logatec, zvi-logatec.si/vzgoja/).

Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru sprejema mladostnike in mladostnice iz vse Republike Slovenije od 14. do 18. leta, praviloma s končano osnovno šolsko obveznostjo. Poklicno se izobražujejo in usposablajo v rednih šolah po vsej mariborski regiji. Tudi v Slivnici je lahko nastanjenih največ 36 mladostnikov v 3 vzgojnih skupinah.

Vzgojni zavod je namenjen mladostnicam in mladostnikom s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki imajo težave v socialni integraciji (primarno in sekundarno pogojene motnje), ki so bili učno in /ali/ delovno neučinkoviti (VZ Slivnica, www.vzgojni-zavod-slivnica.si/predstavitev/).

Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora sprejema dekleta in fante po končani osnovni šoli. Ti se poklicno izobražujejo in usposablajo v interni šoli. Zmogljivost zavoda je 60 mladostnikov v 5 vzgojnih skupinah. Od leta 2004 izvajajo vzgojno dejavnost v dveh novih hiškah v neposredni bližini zavoda, kjer sta nameščeni 3. in 5. vzgojna skupina. Začasno je v najetih prostorih stare OŠ 1. skupina, 4. skupina pa tudi začasno gostuje v

večjem hišniškem stanovanju pri telovadnici. Od leta 2008 pa je v obnovljeni Zajčevi vili nameščena 2. vzgojna skupina. Od leta 1986 v Ljubljani na Brodu deluje stanovanjska skupina (VIZ Višnja Gora, www.vizvisnjagora.si/).

V te zavode so vedno napoteni mladostniki, ki so dobili odločbo o namestitvi v vzgojni zavod ali so dobili na sodišču ukrep oddaje v vzgojni zavod.

5 SPLOŠNE ZNAČILOSTI STANOVANJSKE SKUPINE

Stanovanjske skupine veljajo za bolj ustrezno obliko obravnavanja ljudi in tudi ekonomsko so bolj učinkovite kot zavodi. Še vedno pa imajo stanovanjske skupine veliko formalnih in finančnih (kadrovske in ideološko strokovne) mehanizmov, ki so jih »sprejele« od zavoda. »Stanovanjske skupine so ena izmed vmesnih struktur« (Flaker, 1998: 258). Lahko jih razumemo kot eno izmed organizacijskih oblik dela z ljudmi, ki so postavljene med zavodom in oblikami obravnav v civilnem življenju. Drug način razumevanja vmesnosti pa je v tem, da je vmesna struktura med totalno institucijo (moč institucije) ter delo s posameznikom (zaupanje posameznika v stroko). Flaker (ibid) dodatno pojasni, da so »stanovanjske skupine eden izmed načinov za izhod iz navidezne opozicije med totalno ustanovo in posameznikom«. Poznamo pa razne modele stanovanjskih skupin, izhodiščni model je model azila. Razumemo jo kot prostorsko in telesno zajemanje človeka, ki je spoznana za deviantno, patološko in je odstranjena iz civilnega sveta. Poznano tudi psihoterapevtski model. Ta izhaja iz tega, da je vse, kar se dogaja zdaj, stvar preteklih dogodkov. Poudarek je na individualizaciji in pomembne so spremembe posameznika. Model hendikepa oz. prizadetosti ali oviranosti ima značilnost, da stanovalci potrebujejo podporo, saj so ovirani (to velja predvsem za stanovanjske skupine, kjer so duševno ali telesno prizadete). Vsi modeli temeljijo na definiciji stanovalcev in njihovem pojmovanju družbene vloge in status in opredelitvi njihovega trenutnega življenjskega položaja. Ta pa tudi določa ravnanje med odnosi med stanovalci in osebjem (Flaker, 2008).

Kranjčan po Wolfu opisuje, da je problem dezinstucionalizacije oz. pomanjkljivost zavodov organizirana delitev dela in težko prilagajanje novostim. To predvsem pokaže na primeru kazni, ki jih zelo težko spreminjamo oz. se spremenijo, ko ni več možno tako obvladovanje vedenja. Problem vidi tudi v vsebini pravil, saj so ta potrebna za delovanje organizacije. S spoštovanjem pravil se prispeva k temu, da so delavci pozorni na izpolnjevanje pravil. S tem se zanika mladostnikova identiteta. »Ponotranjeno motivacijo nadomeščajo s strategijami izogibanja sankcijam« (Kranjčan, 2012: 118).

5.1 Stanovanjske skupine mladostnikov v Sloveniji

Strokovna skupina za prenovu zavodov za usposabljanje je leta 1987 oblikovala pogoje in normative za stanovanjske skupine in leta 1991 še ekspertna skupina Zavoda Republike

Slovenije za šolstvo in šport. Tako je bil 16. avgusta 1991 v Uradnem listu bil izdan Sklep o določitvi normativov in standardov o številu mladostnikov (Flaker, 1998).

Zaradi potrebe po poodpustniškem obdobju in zaradi lažjega vključevanja v okolje je nastala prva stanovanjska skupina pri Vzgojnem zavodu Logatec, dislocirana enota v Ljubljani (Kiehn, 1997: 68). Po eksperimentu v Logatcu in po prvi ustanovitvi stanovanjske skupine v Ljubljani (leta 1981 sta jo ustanovila Franci Imperl in Irena Benedik) je sledila sprememba Zavoda Fram v več stanovanjskih skupin. Vinko Skalar je ustanovil skupino za prenavo vzgojnih zavodov. Zavod Preddvor in Zavod Jarše sta se povsem preoblikovala v stanovanjske skupine (Flaker, 2012).

V (mladostniških) stanovanjskih skupinah živijo mladostniki od 14 (izjemoma tudi še mlajši) pa do 20 let. Mladostniki, ki so nameščeni v stanovanjske skupine, imajo po navadi naslednje značilnosti: nimajo možnosti bivanja v matični družini; so socialno, vzgojno in čustveno ogroženi, a kljub temu še sposobni opravljati redne oblike izobraževanja (Kiehn, 1997: 122).

Stanovanjske skupine so locirane v velikih mestih in nameščene v različni sooseskah ter so lahko v obliki različnih tipov, različno starih stanovanj v bloku ali v hiši. V stanovanjskih skupinah se trudijo ustvarjati vtis domačnosti, stanovalci pa lahko naknadno prinesejo svoje stvari. Stanovanjske skupine z različnimi dejavnostmi poskušajo začasno nadomestiti psihološke in materialne funkcije družine. Vsaka stanovanjska ima tudi nek prostor, kabinet, kjer navadno potekajo zaupni pogovori med stanovalci in osebjem. Za stanovalce – mladostnike je pomemben del tudi preživljanje časa zunaj stanovanjske skupine pa tudi prosti čas. Imeti morajo vsaj eno organizirano dejavnost zunaj stanovanjske skupine. Pomembno pa je tudi, da obiskujejo šolo. Vse pa služi kot priprava na samostojno življenje. Mladostnikom nudijo popolno podporo pri osamosvajanju. Dejavnosti v stanovanjski skupini (priprava hrane, skrb za osebno in skupno higieno ter zdrave bivalne pogoje) imajo veliko stopnjo avtonomnosti. Eno izmed ključnih načel stanovanjskih skupin je dezinstucionalizacija in organizacija dela v njej ima veliko stopnjo avtonomnosti in se prilagaja zahtevam po fleksibilnosti. Delo poteka v štirih izmenah in načeloma je pri delu v prostorih skupine prisoten en delavec (Kiehn, 2012).

Predvsem so pomembni prostorski pogoji, ki naj upoštevajo ob novogradnjah 22 m² na otroka, adaptirana stanovanja pa imajo lahko odstopanja. Posebno sobo ima vzgojitelj. Predvideva se 8 otrok na skupino, kar je še danes veljavni normativ. Normativ za število in

struktura strokovnih delavcev je štirje vzgojitelji in po možnosti še gospodinja (Kiehn, 1997: 8).

5.2 Sprejem in namestitev v stanovanjsko skupino

Čačinovič Vogrinčič (v Šelih, 2000: 78) govori o zelo pomembni temi v socialnem delu, in sicer o učinkoviti pomoči ranljivi in rizični skupini – otrokom in mladostnikom.

Poznavanje dejavnikov tveganja povečuje možnost razumevanja prestopniškega vedenja kot pojava. Strokovna pomoč mora ustrezno upoštevati vse značilnosti, ki se pri posameznem mladostniku povezujejo z njegovim prestopniškim vedenjem, jih odpravljati v celovitem procesu obravnave ali pa jih, če je mogoče, na ustrezen način obrniti v prid mladostniku (Tomori, v Šelih, 2000: 95).

Socialno delo pri psihosocialnih težavah mladostnikov lahko pomaga z vzpostavljanjem socialne mreže, ki vsem udeležencem omogoči prostor za novo učenje in nove izkušnje (Čačinovič Vogrinčič, v Šelih 2000: 77). »Pomoč, kot jo opredeljujejo v socialnem delu, vodi k okrevanju, novemu socialnemu delu, odkrivanju novih virov in možnosti otroka, učinkovitemu sodelovanju otroka in mladostnika v okolju šole, dela in doma« (ibid). Naloga socialnega delavca je, da razišče socialno mrežo mladostnika in soustvarja novo. Predvsem je poudarek na tem, da se mladostniku prisluhne in se ga sliši. Socialna mreža pa socialnemu delavcu pomaga razumeti mladostnikove potrebe in mu je v pomoč pri iskanju rešitev. »Socialno delo pomeni strokovno pomoč pri tem, da dobi družina, otrok, mladostnik, več moči (ibid: 83). Gre se za to, da družini in mladostniku damo izkušnjo, da je zadosti kompetenten za svoje življenje. Ne išče se toliko rešitev za problem, ampak nove možnosti v življenju.

Do sodelovanja s starši pride že pred samo namestitvijo otroka v stanovanjsko skupino. Pristojni CSD staršem predstavi različne ustanove. V nadaljnjem postopku se pristojni CSD pozanima, če je v določeni stanovanjski skupini prosto mesto. Nato se določi datum za spoznavni pogovor. Vzgojitelj v stanovanjski naj bi se pogovoril z vsakim (CSD; mladostnikom, starši) ter preveril, če je namestitev za mladostnika najprimernejša namestitev v stanovanjsko skupino. Prav tako se upošteva mnenje mladostnika. Če se vsi odločijo za sodelovanje, je treba urediti dokumentacijo. CSD izda odločbo. Po namestitvi

poteka poskusno bivanje. »V prvih dneh se uvaja v vsakdanje življenje skupine hkrati z vsemi pravicami in dolžnostmi« (Kranjčan, 1997: 124).

V tem času, ko je mladostnik nameščen v stanovanjsko skupino, naj bi se domače, vzgojne razmere, ki so potrebne ob morebitni vrnitvi mladostnika domov, izboljšale. Tudi če mladostnik nima stikov z družino, jih je treba pripraviti do sodelovanja (Kiehn, 1997: 161). Prav tako mladi se prostovoljno odločijo za namestitev v stanovanjsko skupino in tudi ne smejo biti zasvojeni ali v kazenskem postopku. Vodstvo zavoda pa pušča avtonomnost pri izbiri stanovalcev. Vzgojitelji in CSD naj bi tesno sodelovali, saj bi le tako lahko pridobili prave, kvalitetne informacije o mladih in tudi njihovo dejansko stanje.

Namestitev mladostnika je prostovoljna odločitev mladostnika. Stanovanjske skupine zahtevajo vključenost v šolanje ali druge izobraževalne oblike. Mladostniku je skupaj s starši (skrbniki) in CSD omogočen ogled in seznanitev z načinom dela ter pravicami in dolžnostmi v stanovanjski skupini. Starši, mladostnik, CSD in vzgojitelji se pogovorijo tudi o željah, pričakovanjih in o tem, kaj vse potrebuje za sprejem. Namestitev v stanovanjsko skupino je brezplačna, stroške krije Ministrstvo za šolstvo in šport. Navadno otrok preživlja počitnice in vikende doma. Pomembno je, da starši in vzgojitelji aktivno sodelujejo

(CSD Ljubljana Šiška, www.csd-lj-siska.si/dejavnosti/dejavnosti.asp?DID=85036312).

6 PROBLEM

Dejavniki namestitve so bili v moji izbrani stanovanjski skupini: vzgojna nemoč staršev, smrt v družini, alkoholizem, neurejene družinske in stanovanjske razmere in začasna odsotnost staršev (prestajanje zaporne kazni). Na mladostnika ti dejavniki lahko vplivajo ogrožajoče in predstavljajo za njega dejavnik tveganja. S tem, da se je CSD poslužil ukrepa odvzema od staršev, je že deloval za največjo korist za otroka.

Kakšno korist ima mladostnik z namestitvijo v stanovanjsko skupino? To sem lahko videla v konkretnem primeru in s pomočjo strokovne literature.

Zanimal me je svet mladostnika, ki je nameščen v stanovanjsko skupino. V današnji družbi so mladostniki precej osamljeni, posledično tudi anksiozni in zanimalo me je, kako je pri njih – kako so prejeti od vrstnikov, imajo prijatelje, koliko in kako preživljajo prosti čas. Kakšne načrte imajo za prihodnost?

Prej opisani dejavniki tveganja v teoretičnem delu se lahko pokažejo tudi pri mladostnikih, nameščenih v stanovanjsko skupino, čeprav je tudi dejavnik že dostikrat postal posledica oz. že vedenje mladostnika. Skušala sem odgovoriti na vprašanje, kako jim bo namestitev pomagala pri kasnejši vključitvi v širše socialno okolje.

Zanimalo me je tudi, kako se bodo odzvali na izvajanje delavnice, bodo prostovoljno sodelovali, katere teme jih zanimajo – so skladne s tem, kar sem jaz uvidela, da bi morebiti potrebovali in kje morebiti oni vidijo svoje pomanjkljivosti. Z delavnicami sem želela doseči, da bi si ustvarili medsebojno dobro skupinsko klimo sobivanja. Delavnice so izvedene brez vzgojiteljev in s tem sem želela videti, kakšen odnos bodo razvili do mene ter koliko si bodo zaupali.

Zanimalo me je tudi, kaj mi bodo, če bodo, povedali o svoji družini, preteklosti ter zakaj so sploh namešчени v stanovanjsko skupino. Skušala sem odgovoriti na vprašanje, kako jim bo namestitev pomagala pri kasnejši vključitvi v širše socialno okolje.

Želela sem prikazati samopredstavitve mladostnika in opis mladostnika s strani vzgojiteljev.

7 METODOLOGIJA

7.1 Vrsta raziskave

Opis mladostnika na svoj način kot neke vrste samopredstavitev sem naredila s pomočjo kvalitativne raziskave, za katero je značilno, da zberemo besedne opise, ki se nanašajo na raziskovalni pojav. To mi je omogočilo, da sem dobila hiter in učinkovit vpogled na mladostnika. Zanimalo me je, kako se obnašajo v skupini in na podlagi tega sem pripravila ter izvedla z mladostniki še tri delavnice. Mnenja vzgojiteljev o posameznem mladostniku sem zbrala v pogovoru z njimi.

7.2 Merski instrument in viri podatkov

Uporabila sem anketni vprašalnik z vnaprej postavljenimi vprašanji. Nisem želela dodajati nobenih podvprašanj, četudi me je zanimalo, kajti želela sem enako obravnavo vseh. Pa tudi zanimalo me je, koliko bodo mladostniki sami šli v globino odgovora.

7.3 Populacija in vzorec

Populacijo predstavljajo mladostniki, ki živijo v stanovanjski skupini. Stari so od 14 do 19 let. Skupina mladostnikov deluje med sabo povezana. Dva obiskujeta osnovno šolo. Šest jih obiskuje srednje šole (različne smeri in stopnje). So štirje fantje in štiri punce.

Za opise mladostnikov populacijo predstavljajo vzgojitelji, ki so zaposleni v stanovanjski skupini. Vzgojitelji so različnih let in obeh spolov.

7.4 Zbiranje podatkov

Z vsakim izmed mladostnikov sem se zmenila za čas, ki bi mu najbolj ustrezal za opravljanje intervjuja. Z njim sem se dobila na smem in si zapisovala odgovore. Kot sem že prej zapisala, nisem postavljala podvprašanj. Intervjuji so trajali različno dolgo.

Z vzgojitelji sem se prav tako pogovorila na samem o določenem mladostniku. Mladostnike sem tudi sama opazovala, z njimi opravila tri delavnice in s tem dobila vpogled v vedenje vsakega v skupini. Na delavnicah so mi o sebi povedali kaj drugega kot v intervjuju. Teme delavnic sem izbrala po njihovem interesu in potrebi, ki sem jo morebiti sama zaznala pri delu z njimi. Naslovi delavnic so Zanimiv pogovor in aktivno poslušanje, To sem jaz in S skupnimi močmi do zmage. Delavnica S skupnimi močmi do zmage je

trajala 45 minut. Delavnici Zanimiv pogovor in aktivno poslušanje in tudi To sem jaz sta trajali 90 minut. Pri delavnicah, ki sta trajali 90 minut, sem naredila petminutno pavzo. Na koncu vsake delavnice je sledila njena evalvacija.

7.5 Obdelava in analiza podatkov

Iz vsakega intervjuja sem izpisala tiste dele besedila, ki so se mi zdeli relevantni. To sem uredila v tabelo in na desno stran dala življenjska področja (o sebi, družina, šola, vrstniki, prosti čas, prihodnost), na levo stran pa pripisane pojme oz. kot samopredstavitev posameznika.

Pod vsako tabelo je tudi opis mladostnika s strani vzgojitelja.

Narejena je tudi SWOT analiza delavnic, ki sem jih imela z mladostniki. SWOT analiza je za vsako posebej in za vse skupaj.

8 REZULTATI

8.1 Opis in samopredstavitev mladostnika

MARKO

ŽIVLJENSKA PODROČJA	SAMOPREDSTAVITEV – pripisani pojmi
O SEBI	Ponosen je nase in je priden, deloven človek. Služi si svoj denar preko študentskega servisa.
DRUŽINA	Imel je sestro, ki je skrbela za njega in ima še brata.
ŠOLA	Na začetku je imel težave z navezovanjem stikov, zdaj je predsednik razreda.
VRSTNIKI	Nima prijateljev, ima kolege.
PROSTI ČAS	Se druži z vrstniki in igra kitaro.
PRIHODNOST	Dokončati šolo in morda tujina.

Marko je v odnosu do drugih zelo pozoren in se potrudi za dobro počutje drugih, pogosto pa ob tem pozabi nase oz. svoje potrebe postavi za potrebe drugih ljudi. Zna prositi za pomoč, zna deliti z drugimi in jim pomagati (korekten do drugih). V pogovoru ne uporablja grdih izrazov, je prijazen, vljuden in miren (komunikacija je zadovoljiva). Včasih precenjuje svoje znanje, pretirano je samozavesten na svojem »strokovnem področju«, kar ga ovira pri razvijanju novih veščin. Ne dovoli si novih spoznanj. Trudi se, da bi bil uspešen, vendar ima relativno nizke sposobnosti, česar pa se ne zaveda. Veliko mu pomeni potrditev (predvsem odraslih) in samopotrditev ter da so odrasli z njim zadovoljni. Je vodljiv in se zna prilagoditi. Zelo je deloven in zanesljiv.

BOJANA

ŽIVLJENSKA PODROČJA	SAMOPREDSTAVITEV – pripisani pojmi
O SEBI	V življenju se znajde in rada pomaga drugim.
DRUŽINA	Brez mame živi od rojstva, očeta izgubila pri 8 letih, za vikend živi v rejniški družini.

ŠOLA	Že osnovno šolo zamenjala in obiskovala šolo v vzgojnem zavodu. Trenutno se počuti dobro v šoli.
VRSTNIKI	Pri prijateljih ceni, da se poslušajo in da se ne zmerjajo. Rada pomaga drugim.
PROSTI ČAS	Pohajkovanje s prijatelji, uporaba Facebooka in poslušanje glasbe.
PRIHODNOST	Dokončanje šole in iskanje službe.

Bojana je rada v družbi svojih sovrstnikov. Sprejetost v skupini ji veliko pomeni. Zna biti prijazna, pozorna, drugim rada pomaga in se vključuje v aktivnosti, čeprav ima občasno težave s spoštovanjem meja drugih ljudi, kar v njene odnose prinaša več težav. Do odraslih nima primerno razvitega korektnega odnosa, kar se izraža v komunikaciji z njimi. Ob ustreznem vodenju zna slediti navodilom in se odgovorno odločati, prepuščena sama sebi pa večkrat ravna impulzivno in nepremišljeno. Vse večkrat izkazuje ustrezno mero odgovornosti (se ji pa tudi izogiba) in ustrezno prevzemanje skrbi zase in za svoje obveznosti. Za svoja leta se vseeno obnaša še zelo nezrelo. Ni redoljubna.

JANEZ

ŽIVLJENSKA PODROČJA	SAMOPREDSTAVITEV – pripisani pojmi
O SEBI	Prijazen, prijatelji mu veliko pomenijo.
DRUŽINA	Vzgajal ga je očim in ima polbrata. Mama je ločena od očima.
ŠOLA	Šola je učenje.
VRSTNIKI	Ima enega dobrega prijatelja, s sošolci različen odnos.
PROSTI ČAS	Se uči dodatno angleškega jezika. Trenira badminton.
PRIHODNOST	Se zaljubiti in šola.

Janez aktivno išče priložnosti za pogovor in aktivnost ter sodelovanje z drugimi (spreten je pri navezovanju kontaktov). Išče pozornosti in kontakt odraslih. Zna pa se soočiti tudi z zavrnitvijo in počakati, če je potrebno. V komunikaciji občasno preseže meje korektnega, a

skuša svoj odnos izboljšati in upoštevati prejete kritike. Slediti navodilom mu ne predstavlja nobene težave, zna tudi poskrbeti zase in svoje dobro počutje, včasih celo na račun drugih ljudi. Občasno zna biti do drugih prezirljiv. Nima ustrezno razvitih delovnih navad. Rahlo len in samovšečen. Ima pa slabšo samopodobo zaradi debelosti.

MARTIN

ŽIVLJENSKA PODROČJA	SAMOPREDSTAVITEV – pripisani pojmi
O SEBI	Se znajde v življenju. Zabaven in skrbeč.
DRUŽINA	Ponosen, da naredil 1. letnik srednje šole. Starši bodo ponosni na njega, če konča šolo. Boljši odnosi doma.
ŠOLA	Spomni se izleta v Gardaland v osnovni šoli. Šola mu predstavlja poklic.
VRSTNIKI	Različno se razume s sošolci. Ima pa prijatelje zdaj tu, ko obiskuje šolo, in še doma.
PROSTI ČAS	Druženje s prijatelji, zabava. Robotika in bilijard.
PRIHODNOST	Šola, morda študij.

Martin je samostojen, odgovoren in večinoma zanesljiv, zna natančno slediti navodilom, se držati dogovora ali svoje lastne odločitve o socialno sprejemljivem vedenju. Pogosto pa je do svojih neustreznih vedenj nekritičen in išče razloge za težave izven sebe, kar se odraža v ponavljanju istih napak. Pogosto se v ta namen zateka k lažem in zanikanjem svojih napak. Zna se pogovarjati – poslušati sogovornika in se primerno odzivati, zna izraziti svoje mnenje in počakati, da pride na vrsto. Tudi on se trudi, da bi ga drugi sprejeli in spoštovali. Ve, da se pred odraslimi (avtoriteto) mora prav vesti, da ne bo dodatnih težav. Zna biti zabaven v družbi.

LIANA

ŽIVLJENSKA PODROČJA	SAMOPREDSTAVITEV – pripisani pojmi
O SEBI	Ponosna nase, da se je poboljšala.
DRUŽINA	

ŠOLA	Prej je veliko izostajala od pouka. Šola je druženje in učenje jo obremenjuje.
VRSTNIKI	Se druží.
PROSTI ČAS	S prijatelji se pogovarja.
PRIHODNOST	Dokončanje srednje šole.

Liana je v odnosu do drugih, tako odraslih kot vrstnikov, sproščena, igriva in prijetna. Včasih sicer deluje nepremišljeno (preizkuša meje), a ob opozorilu zavzame ustrezno kritičen odnos in vsaj začasno spremeni svoje vedenje. Probleme, s katerimi se srečuje, skuša včasih zanikati in se z njimi ne ukvarja, zna pa tudi prositi za pomoč in oceniti, kdaj so stvari resne ter se odgovorno odločati v zvezi z njimi. Je zelo odkrita in iskrena. Mogoče ne zna oceniti, kdaj komu kaj povedati in zaupati. Je tudi ležerna in počasna, nagnjena k izogibanju delu oz. iskanju bližnjic do cilja.

LUKA

ŽIVLJENSKA PODROČJA	SAMOPREDSTAVITEV – pripisani pojmi
O SEBI	Ponosen na svoje športne uspehe.
DRUŽINA	Skrbi ga za mamo zaradi obnašanja bratrancev.
ŠOLA	Šola, da nekoč nekaj postaneš.
VRSTNIKI	Je družaben in ima veliko prijateljev.
PROSTI ČAS	Dosegel je v preteklosti velik uspeh na področju rokoborbe.
PRIHODNOST	Ima željo, da bi imel hišo, družino in naredil srednjo šolo.

Luka je aktiven (ima veliko energije), zna se vključevati v skupino (brez težav v skupino vrstnikov) in aktivnosti, zna sodelovati z drugimi, pripravljen je pomagati. Če ga zadeva zanima, mu predstavlja izziv in je vztrajen, da zadevo pripelje do konca. Obvlada ustrezno komunikacijo in zna presoditi, kdaj je primeren kakšen način izražanja, a se pogosto ne uspe upreti provokacijam vrstnikov in »pozabi«, kaj je prav. Včasih ne premisli, kakšne posledice bo imelo njegovo odločanje, a kasneje prepozna svoje napačne odločitve in se zna primerno opravičiti. Ima razvit občutek krivde. Preizkuša meje. Dobro funkcionira,

kadar ima jasno postavljene meje in zahteve. V okolju, kjer tega ni, pa je vedenjsko moteč, kaže neprimeren odnos do avtoritete ter nespoštovanje pravil. Ima dobro osvojene delovne navade.

MOJCA

ŽIVLJENSKA PODROČJA	SAMOPREDSTAVITEV – pripisani pojmi
O SEBI	Se uči iz napak in je v zadnjem letniku srednje šole. Zadovoljna s svojim telesom.
DRUŽINA	
ŠOLA	V šoli se počuti sprejeto in pomaga drugim. Čaka jo opravljanje mature.
VRSTNIKI	Se dobro počuti v družbi njih, hodijo žurat, šport – odbojka, sprehod.
PROSTI ČAS	Čas z vrstniki in nakupovanje.
PRIHODNOST	Želi si moža, družino, hišo in potovanja.

Mojca je v družbi nekoliko zadržana, kar nakazuje na težavo pri vključevanju v socialno sredino. V komunikaciji je vedno korektna, vljudna, zna poslušati in jasno izraziti svoje mnenje. Težko sprejema neuspehe in pritisk skupine, a zna poiskati pomoč, če jo potrebuje, ter svoje težave aktivno rešuje. Je samostojna, odgovorna, vse bolj uspešno zna postaviti svoje meje v odnosu do drugih. Ima relativno nizko samopodobo. Ima razvite delovne navade. Če se želi umakniti od drugih, se preprosto umakne in zapre vase. Je previdna pri tem, komu kaj povedati.

ROSVITA

ŽIVLJENSKA PODROČJA	SAMOPREDSTAVITEV – pripisani pojmi
O SEBI	Prilagodljiva, komunikativna in ima dobre delovne navade.
DRUŽINA	Rabi mami in sestro. Razmere doma so boljše.
ŠOLA	Učenje za prihodnost. V šoli se dobro počuti in zdaj se še posebej družijo z eno sošolko.
VRSTNIKI	S prijatelji si pomagajo pri učenju,

	zabavajo.
PROSTI ČAS	Pisanje pesmi.
PRIHODNOST	Stanovanje, služba ...

Rosvita je odgovorna in samostojna, v komunikaciji pa vljudna in prijetna. Zna se postaviti zase in za to, kar ji pripada. Kritiko izraža na primeren način. V vrstniško družbo je dobro vključena, zna poslušati in biti zabavna, včasih celo prevzema vlogo zabavljača. Pri reševanju problemov je konstruktivna, zna poiskati pomoč, se zrelo odločati ter poskrbeti zase ob zadostnem upoštevanju potreb drugih. Je prijazna, odprta, zanesljiva, vestna, občasno prekrši dogovor ali se mu izmakne, včasih je malce nestrpna. Ima pozitiven pristop in dobre delovne navade. Je pa zelo občutljiva na fizično bolečino.

8.2 SWOT analiza delavnic

Ena najbolj popularnih analiz je SWOT analiza oz. PSPN matrika (v slovenski terminologiji: prednosti, slabosti, priložnosti in tudi nevarnosti). Za vsako delavnico sem izvedla kratko SWOT analizo. Pri mladostnikih je opazno, da so že imeli delavnice, imajo izkušnjo s sodelovanjem v njih. To se je odražalo v ustvarjalnem vzdušju. Videlo se je, da so med njimi že dobre medsebojne vezi, ki samo nadgradijo izpeljavo delavnice. Seveda sem, kolikor sem lahko, upoštevala tudi osebne in značajske lastnosti značilnosti posameznikov. Vsak posameznik je dal svoj delež pri izpeljavi delavnice. Predvsem pa mi je pomembno, da so osvojili predvidene cilje in da je bil dosežen namen delavnice.

Za delavnico Zanimiv pogovor in aktivno poslušanje

Namen delavnice Zanimiv pogovor in aktivno poslušanje je bil, da bi mladostniki spoznali, da poznamo eno- in dvosmerno komuniciranje in pa tudi prednosti in pomanjkljivosti obeh. Delavnica je mladostniku dala odgovor na vprašanje, kako pravilno začeti in voditi zanimiv pogovor v različnih situacijah. Mladostniki so se naučili aktivnega poslušanja in razumeli povedano. Spoznali so, da je aktivno poslušanje pomembno in da lahko razvijemo sposobnost dogovarjanja. Naučili so se primerno izražati in pojasnjevati dvoumnosti.

Prednosti: Možnost, da se mladostniki seznanijo, da poznamo eno- in dvosmerno komuniciranje, in kako pravilno začeti in voditi zanimiv pogovor s pomočjo igre vlog.

Slabosti: Zaradi nejasnih navodil je bila skoraj preveč sproščena aktivnost na delavnicah (vsaj prva igra, ko si dajejo vesoljska imena), nisem jim omogočila zadostne pavze.

Priložnosti: Poleg ciljev, ki so bili ob nalogah, še izboljšati koncentracijo in spomin, pridobiti nov besedni zaklad.

Ovire: Morda to, da smo delavnico imeli zunaj na prostem, ni bila dobra odločitev.

*Za delavnico *To sem jaz**

Prednosti: Mladostniki naj bi pridobili občutek, kako je nekoga pohvaliti in biti pohvaljen, dobiti list s pohvalami, da si ga nalepiš na vidno mesto, sproščeno vzdušje, ki je bilo doseženo s tem, da so se predstavili s predmetom.

Slabosti: Začetna »trema« (zaradi neznanega odziva ostalih mladostnikov) pri predstavitvi predmeta, ki me predstavlja, pohvale dobijo od svojih sovrstnikov, ni nujno, da so realne, težko »asociiranje« na besedo samozavest.

Priložnosti: Razvoj še večje stopnje zaupanja v skupini. Na prvi delavnici so izrazili željo po gibanju in to sem jim pri tej delavnici omogočila.

Ovire: »Pritisk«, da morajo pohvaliti nekoga, pa ga ne znajo (oz. da pohvalijo po zunanjih lastnostih).

*Za delavnico *S skupnimi močmi do zmage**

Namen delavnice S skupnimi močmi do zmage je bil, da so mladostniki spoznali, da je lahko problem tudi izziv. Ko so delali v skupini, so se morali potruditi za skupno rešitev problema in ob tem upoštevati možne rešitve in ideje drugega. Imeli so možnost, da so vodili skupino do rešitve problema ali da so bili vodeni. Namen je bil tudi razviti občutek pripadnosti v skupini, da so se spoštovali pa tudi, da so si dopustili možnost odprtosti do drugih. Zavzemali so se za mirno reševanje problemov in bili pripravljene sklepati kompromise. Znali so se odzivati in sprejeti verbalno in neverbalno informacijo. Naučili so se sposobnosti oceniti problemsko situacijo.

Prednosti: Igre na delavnici naj bi mladostnikom omogočile tudi spodbujanje kreativnega razmišljanja in iskanja drugačnih, novih rešitev in kombinacija različnih mnenj. Očitno je bilo, da so se med seboj spoštovali ter da so si dopustili možnost.

Slabosti: Ni bilo vzajemnega spodbujanja. Določeni posamezniki so prevzeli iniciativo vodje in niso spoštovali predlogov drugih.

Priložnosti: Mladostnik je dobil izkušnjo, kako voditi skupino do rešitve problema oziroma kako biti voden. Zavzemali so se za mirno reševanje problemov in bili pripravljeni sklepati kompromise.

Ovire: So delali preveč skupaj in so si med seboj tudi malo pomagali med skupinami, tako da je bilo treba zelo prilagoditi prostor. Tudi za gibanje opazovalcev med njimi.

Za vse delavnice

Cilji v delavnicah so zelo splošni in so lahko udejanjeni in uporabni v vsakdanjem življenju. Na vseh delavnicah so bili doseženi, saj sem se skozi celo delavnico trudila, da bi jih dosegla. Prav tako sem dala aktivno vlogo mladostnikov in da so sami dosegli le-te. Jaz sem jih pri tem spodbujala in dajala ustrezna navodila. Cilji so prilagojeni njihovi starosti.

Prednosti: Mladostniki se med seboj poznajo, kar sem izkoristila in poskušala ustvariti, da bi v vsaki delavnici pridobili skupno željo, ki bi jih usmerjala k skupni dejavnosti pa tudi k ciljem delavnice. Naučili so se novih veščin in novega načina delovanja v varnem okolju. Poleg prejemanja informacij so bili tudi aktivno sodelujoči.

Slabosti: Vsebine in situacije približati otrokovim zmožnostim. Upoštevati individualne razlike med njimi (tudi starost in spol).

Priložnosti: Ustvarjanje za prijetno in ugodno psihosocialno klimo tudi za kasnejše bivanje v stanovanjski in krepitev posameznikovih močnih področjih. Spoznati in se medsebojno povezati kot skupina.

Ovire: Natančno in jasno podajanje navodil in udejanjenje mladostnikove potrebe po uspešnosti in napredovanju.

9 RAZPRAVA, SKLEPI IN PREDLOGI

Mladostništvo je kot razvojno obdobje precej naporno za vsakega posameznika. Še posebej v današnji družbi, ko ni več tako jasnega prehoda v odraslost, kot je bil nekoč, ko so bile družbene vloge in vedenje bolj jasno opredeljene. V tem obdobju se oblikuje identiteta, ki ima že temelje v otroštvu in se bo v življenju še preoblikovala, a v tem času pride do izgradnje res temeljnih delov identitete. Poleg vsega mora mladostnik še uspešno razrešiti razvojne naloge, ki mu jih prinaša to obdobje. S tem, ko bo preizkušal najrazličnejša vedenja in vloge, se bo izgrajevala identiteta in razreševala – uspešno ali neuspešno – razvojne naloge.

Z mladostniki sem opravila intervjuje in delavnice. Predvsem z intervjuji sem želela, da sebe vidijo malo drugače. Da se zavejo svojih močnih točk in morebiti tudi šibkih točk, ki bi jih lahko odpravili. Na koncu intervjuja naj bi dobila kot eno sliko o sebi oz. samopredstavitev. Samopredstavitev nam daje možnost vpogleda v značilnosti individualnih biografij. Tudi kaj mladostnik misli o sebi, svoje spoprijemanje z razvojnimi nalogami in kako vidi svoj življenjski položaj. Prav tako lahko mladostnik ozavešči svojo močna področja in težave, s katerimi se srečuje (Caf v Kobolt, 2019: 339–340).

Delavnice sem izbrala po interesu in temah, ki bi jim pomagali za sedanjo ali kasnejšo komunikacijo s širšim okoljem in boljše samozavedanje ter delovanje v skupini. »Po Berkovitz in Sugar (1975: 3–33) je delo z mladostniki v skupini boljše od individualnega iz naslednjih razlogov: skupina spodbuja mit o enkratnosti in posebnosti vsakega člana posebej v skupini; skupina ima vodjo – avtoriteto. Ta vodja naj bi zagotovil, da se mladostnik počuti varno in da lahko preizkuša svoje scenarije in veščine. Skupina zmanjšuje neugodje, ki je prisotno, ko je mladostnik sam z odraslim. Skupina konfrontira/nasprotuje narcizmu mladostnikov. Ni vedno samo en posameznik v osredju. Skupina daje možnosti za preizkušanje novih socialnih spretnosti. Skupina daje možnost posamezniku, da ga sprejmejo (Kramar, 2007: 58).

Obe dejavnosti pa bi lahko mimogrede dali kakšen namig za razrešitev problema, pomoč pri razrešitvi razvojne naloge ali samo drugačen pogled na določeno zadevo.

Storilnostnemu pritisku so danes podrejeni vsi udeleženci šole. Tudi izven šole v prostočasnih dejavnostih naj bi mladi bili uspešni in se tudi prilagojeno vedli v družbi (tudi kasneje v vlogi odraslega). Mladi lažje realizirajo družbena pričakovanja, če imajo ugodno razvojno, psihično in socialno ozadje. Tudi tisti mladi, ki jim dovolj dobro uspe razviti

takšne motivacijske mehanizme, da zmorejo oblikovati zadovoljive vedenjske strategije. Zaplete pa se pri tistih, pri katerih je družbeni, socialni, materialni, kulturni oz. življenjski položaj neugoden zaradi prepleta različnih individualnih in socialnih dejavnikov. Pri teh mladih rizični dejavniki prevladajo nad varovalnimi. Ti dejavniki so vezani na njihovo družino, zgodnje socialno okolje, individualne ali osebne značilnosti in posebne potrebe ali pa na socialno, materialno, etnično ali kulturno poreklo (Kobolt, 2010a: 9–12). Kot že omenjeno, se več avtorjev strinja, da na svet mladostnika in njegovo vedenje vplivajo dejavniki odraščanja. To so spol, šola, vrstniki, vrednote in družina. Jaz sem dala največji poudarek na družino in jo tudi izpostavila kot največji dejavnik tveganja za razvoj prestopniškega vedenja mladostnikov. Vzgojni stili staršev in družinsko ozadje so popotnica, ki jo vsak mladostnik nosi s sabo skozi življenje.

Vloga strokovnih delavcev v raznih ustanovah, najbolj pa pristojnega CSD, je, da lahko pomagajo staršem na različne načine pri vzgoji otroka. Tudi za izboljšanje socialnega-ekonomskega statusa družine. Poznavanje vzgojnega stila naj bi pomagalo socialnemu delavcu, da vzpostavi odnos in morebiti potem ne bi prišlo do ukrepa odvzema. Če vseeno se pojavijo težave in se uvidi največja korist za otroka in mladostnika, se izvede ukrep odvzema. Za to je tudi zakonska podlaga. Predstavila sem najrazličnejše načine (rejništvo, posvojitve, namestitve v vzgojni zavod ali stanovanjsko skupino).

S pomočjo strokovne literature sem dobro spoznala zakonodajo ukrepa odvzema in s svojim delovanjem, s svojo izkušnjo, pridobila vpogled v življenje v stanovanjski skupini in življenjski svet mladostnika.

Mladostniki v stanovanjski skupini so zelo podobni mladostnikom, ki živijo doma. Mladostniki rabijo več časa, da se odprejo odrasli osebi (tudi prostovoljstvo) in zato je potreben čas in potrpežljivost. Imajo tudi vsakodnevne težave mladostnika in s šolskim okoljem. Ne počutijo se drugače oz. zdaj, ko so nameščeni v stanovanjske skupine, komaj vidijo, da so se razmere doma uredile in so boljše, kot so bile prej. Tako je tudi naloga vzgojiteljev, da bi naj starše opogumljali k spremembam in k boljšemu delovanju in da bi pripravljali ustrezno okolje, ko se bo mladostnik vrnil domov. Vzgojitelji poznajo mladostnika z vsem ozadjem in problemi, ki mu jih predstavi CSD, a naj si ustvarijo svojo lastno sliko o mladostniku in naj ga vzpodbujajo h krepitvi močnih področji. Posledice ali še morebitno vedno nezaželeno vedenje pa naj bi z ustreznimi vzgojnimi tehnikami odstranjevali in s tem omogočili mladostniku hitrejšo, boljše vrnitev domov. Pri pogovoru z vzgojitelju sem bila deležna realnih opisov mladostnikov in velik poudarek na njihovih točkah. To je zelo pomembno, da se bodo mladostniki zavedali tudi kasneje, da imajo

močne točke, na katere se lahko oprejo, in dobre pogoje, da si ustvarijo samospoštovanje in začnejo razvijati pravilno pozitivno samopodobo.

Za delo v prihodnje glede na prebrano literaturo in izkušnje ter vpogled v življenje mladostnika v stanovanjski skupini bi predlagala:

- več pomoči staršem pred ukrepom odvzema otroka;
- v domačem okolju več izobraževanj o vzgoji otrok, mladostnikov – na prijazen način vabiti;
- angažiranje študentov v domačem okolju, da spremljajo družine (prostovoljno delo);
- pred namestitvijo otroka v stanovanjsko skupino dobro, tesno sodelovanje CSD in vzgojiteljev (pridobitev koristnih informacij);
- z namestitvijo otroka več sodelovanja med starši in vzgojitelji;
- stalno izpopolnjevanje vzgojiteljev in
- več delavnic.

Mladostnikom pa je treba v današnji družbi in kljub vsem izzivom, ki jih prinaša, in tudi ne glede na družinsko preteklost dopusti možnost učenja na lastni izkušnji.

10 VIRI, LITERATURA

Akin, T.; Cowan, D.; Palomares, S., in Schiling, D. (2000). *Pomoč otrokom pri spoprijemanju z žalostjo, strahom in jezo*. Ljubljana: Educy.

Bajzek, J., Bajzek, R., Bedernjak, K. et al. (2008). *Odisejada mladih: sociološka raziskava o mladih*. Radovljica: Didakta.

Beočanin, T., Cepin, M., Dogenik, S. et al. (2011). *Mladinsko delo v teoriji in praksi*. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije.

Čaf, B. (2010). Samopredstavitvev otroka s posebnimi potrebami in načrtovanje intervencije. V A. Kobolt (ur.), *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta (337–361).

Canals, J. (1995). Mesto antropologije v teoretskem ozadju socialnega dela, *Socialno delo*, 34, 2: 97–107.

Carrell, S. (2002). *Skupinske aktivnosti za mladostnike*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.

Čačinovič V., G. (2000). Socialno delo z otroci in mladoletniki med pomočjo in prisilo. V A. Šelih (ur.), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje*. Ljubljana: Bonex založba (77–89).

Čačinovič V., G. (2003). Jezik socialnega dela, *Socialno delo*, 42, 4–5: 199–203.

Čačinovič V., G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Flaker, V. (2012). Kratka zgodovina dezinstitutionalizacije v Sloveniji: v spomin Katje Vodopivec. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 39, 250: 13–30.

Flaker, V. (1998). Opis stanovanjskih skupin v Sloveniji in analiza modelov življenja v njih. *Socialno delo*, 37, 3/5: 257–270.

Geertz, C. (1996). Z domorodskega zornega kota: o naravi antropološkega razumevanja, *Časopis za kritiko znanosti*, 24, 179: 91–105.

Gomez, A., in Kobolt, A. (2012). Vpliv družine na mladostnikovo identiteto. *Socialna pedagogika*, 16, 4: 323–354.

Horvat, L., Magajna, L. (1987). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Horvat, M. (2010). *Delo z vedenjsko in osebnostno motenim otrokom in mladostnikom*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Jager, S. (2012). *Socialno delo z mladimi*. Diplomsko delo.

Keihn, E. (1997). *Socialnopedagoška oskrba otrok in mladostnikov v stanovanjskih skupinah*. Ljubljana: samozaložba A. Učakar.

Kobolt, A. (2010a). Izstopajoče vedenje, šola, družbeni kontekst. V A. Kobolt (ur.), *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta (7–24).

Kramar, S. (2007). *Prosocialno usmerjenje otrok in mladostnikov*. Diplomsko delo.

Kranjčan, M. (2010). Otroci in mladostniki v vzgojnih zavodih, stanovanjskih skupinah in mladinskih domovih. V *Zdravje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.

Krajncan, M. (2012). Dez institucionalizacija na področju vzgojnih zavodov. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 39, 250: 116–127.

Kroflič, R. (1997). *Med poslušnostjo in odgovornostjo: procesno-razvojni model moralne vzgoje*. Ljubljana: Vija.

Kuhar, M., in Razpotnik, Š. (ur.), Dekleva, B. (2011). *Okviri in izzivi mladinskega dela v Sloveniji*. Domžale: Tiskarna Vovk.

Marinček, A. (1998). *Vzgoja za družino, osebnostna vzgoja in vzgoja za življenje*. Celje: ČE-tisk Celje.

Milošević Arnold, V., Postrak, M. (2003). *Uvod v socialno delo*, Scripta. Ljubljana: Študentska založba.

- Peček, M., Lesar, I. (2009). *Moč vzgoje. Sodobna vprašanja teorije vzgoje*. Ljubljana: Tehnična založba.
- Poštrak, M. (2007). Uporaba ustvarjalnih pristopov pri delu z mladostniki. *Šolsko svetovalno delo*, 8, 3–4: 26–33.
- Poštrak, M. (2015). Koncepti socialnega dela z mladimi. *Socialno delo*, 54, 3: 269–280.
- Poštrak, M. (1994). V znamenju trojstev. *Socialno delo*, 33, 4: 325–342.
- Poljšak Škraban, O. (2004). *Obdobje adolescence in razvoj identitete*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Pšunder, M. (1992). *Dijaški dom, mladostnik, odklonskost*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
- Puklek Levpušček, M. (2006). *Socialna anksioznost v otroštvu in mladostništvu: razvojni, šolski in klinični vidiki*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Tomori, M. (2000). Psihosocialni dejavniki pri mladoletniškem prestopništvu. V A. Šelih (ur.), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje*. Ljubljana: Bonex založba (89–113).
- Ule, M., Mihelj, V. (1995). *Prihodnost mladine*. Ljubljana DZS: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino.
- Ule, M., Rener, T., Mencin Čeplak, M. et al. (2000). *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Ule Nastran, M. (2000). Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V A. Šelih (ur.), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih – vzroki, pojavi, odzivanje*. Ljubljana: Bonex založba (11–33).
- Umek Marjanovič, L., Zupančič, M. (2014). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete (510–612).
- Vec, T. (2011). Moteče vedenje: ozadja in osnovni dejavniki, ki nanj vplivajo. *Socialna pedagogika*, 15, 2: 125–152.

Zaviršek, D. (2012). *Notranje in meddržaavne posvojitve: od osebnih izkušenj do dobre prakse: razvijanje novih strokovnih kompetenc v socialnem varstvu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Žorž, B. (1999). Mladi med željami, pasivnostjo in (ne)smislom. V Erjavec, M., in Žebovec, I. (ur.) et al. (1999), *Mladi, ulica, prihodnost. Sodobne oblike revščine mladih: zbornik predavanj*. Ljubljana: Salve (str. 88–110).

10.1 Internetni viri

<http://www.viz-smlednik.si/o-zavodu/predstavitev> (4. 4. 2016)

<http://www.vz-kranj.si/vzgojni-program-in-koncepti/> (5. 4. 2016)

<http://www.vzgojni-zavod-verzej.si/dejavnosti-in-projekti/vzgojne-skupine>
(4. 4. 2016)

<http://www.vz-planina.si/index.php/vzgojni-zavod/predstavitev> (6. 4. 2016)

<http://www.mdj.si/stanovanjske-skupine.html> (6. 4. 2016)

<http://www.mladinski-dom-mb.si/predstavitev/> (9. 4. 2016)

<http://www.vzgojni-zavod-slivnica.si/predstavitev/> (5. 4. 2016)

http://www.malci-beliceve.si/kdo_smo (4. 4. 2016)

<http://www.vizvisnjagora.si/> (8. 4. 2016)

<http://zvi-logatec.si/vzgoja/> (8. 4. 2016)

http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/posvojitve/ (9. 4. 2016)

http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/rejninstvo/ (9. 4. 2016)

<http://www.scsd.si/ukrepi-centra-za-socialno-delo.html> (5. 4. 2016)

<http://www.csd-lj-siska.si/dejavnosti/dejavnosti.asp?DID=85036312> (5. 4. 2016)

10.2 Pravni viri

Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (2012). Uradni list, št. 109/2012.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004). Uradni list, št.69/200.

Ustava Republike Slovenije (1991).

11 PRILOGE

11.1 Intervjuji, opravljeni z mladostniki

O SEBI - LUKA

Mi na kratko poveš, kako je potekalo tvoje življenje do sedaj.

Moj največji problem v mojem življenju je bil do sedaj. Življenje mi je čisto kul tle. Ni mi kul kaj je mami preživela-kako je drugi brat drugič, zdaj se sekira. Prav fajn mi je, da sem prišel v skupino. Pa da bo iz mene nekaj in želim si ven.

Česa se najbolj spominjaš?

Moj največji problem je zaradi mojih bratrancev. Prav vsega se spomnim, ko sem bil star šest let, kako je vse potekalo in si ne morem mislit, da je pa zdaj vse kul.

Kakšno je tvoje življenje po tvojem mnenju danes?

Danes? Zdaj se počutim fajn. Super, da me ne sprašujejo po bratu.

Kako bi opisal sebe (v treh besedah)?

Sebe? V treh besedah? Da ne bom zdaj samovšečen...Ne vem. Ne vem kaj bi povedal. Sem dober prijatelj. Hotela si v treh besedah in to je v treh besedah. Da ko nekaj začnem delat do konca naredim, da ne omagam.

Kako poteka tvoj običajen dan, ga lahko opišeš?

Zjutraj vstanem, počistim sobo, grem jest pol pa grem v šolo in sem tam do enih, največ do 14. Ure. Grem v skupino. Naredim dežurstvo. Še prej pojem. Grem na učne. Prosti čas-delam kar se odločim. V torek in sredo imam plezanje. Ponedeljek in petek nimam obveznosti. Mal na kompa pa spat.

Kaj te trenutno obremenjuje, kaj razveseljuje?

Obremenjuje me nič. Čisto nič. Razen biologije. Včeraj se mi je zdelo gadn, da se bom moral spet učit. Pozitivno, danes me ne obremenjuje nič. Da imam po učnih prosti čas. Da bova šla s Liano ven.

Kako se znajdeš v svojem življenju?

Ko delam kaj ko je nesmiselno ali ko delam kaj narobe, noben ne pogrunta. Vem, da bo šlo. Povem pa po resnici.

Na kaj si pri sebi še posebej ponosen?

Ponosen? Hmm. Da sem napredoval v delanju na štangah. Konck out. To mi je dobr, da sem se v šoli umiril. Da sem prišel v skupino in sem sedaj priden fant.

Kaj zate predstavlja največji problem, kaj te obremenjuje?

Kaj me obremenjuje? Kaj se bo zgodilo? Kaj se bo zgodilo? Trenutno nič. Nimam problema.

Kaj je dobrega pri tebi, kaj ti je všeč?

Kaj je dobrega na meni? Da ko se nekaj spravim delat, se spravim delat – dosežem.

ŠOLSKO OKOLJE

Kako bi opisal svoj položaj v šoli?

Učim se – najbolj važna stvar.

Kaj ti šola pomeni?

Šola mi pomeni to, da mi pomeni, da bo nekaj iz mene ratal. Če ne bi bilo šole, ne bi znal hodit, brat ...

Kako se počutiš v razredu?

Ja fajn, sploh, da imam dva sošolca. Da te nihče ne sprašuje, če ni treba. Navadn. Briga me, če se mi bo kdo smejal.

Kako se razumeš s sošolci?

Fajn, super.

Kaj je tisto, kar te v šoli najbolj obremenjuje?

Ocene. Samo to. Pa pridnost.

Ali se na kakršen koli način čutiš drugačen od sošolcev?

Navadno. Vsi smo barabe – se ne hecam.

Učitelji od tebe pričakujejo stvari, ki jih ne zmoreš? Pričakujejo preveč, premalo?

Ne vem. Od mene premal. To je prednost šole. Če se učiš.

Kakšen naj bi bil po tvoje sošolec, ki bi bil v redu?

Ti sošolci so mi fajn. Ja mi je v redu. Boštjan. V začetku smo se kregal, zdaj pa nič.

PRIJATELJI

Kako bi se opisal v odnosu do prijateljev? (Kot družaben, tih ...)

Jaz sem ful družaben. Vse kar mi gre na živce, mu povem v faco. Ko sem v skupini se ne šinfa.

Imaš veliko prijateljev? (Si bolj osamljen, misliš, da si priljubljen ...?)

Prijateljev imam kar preveč. Ful velik. Ka me branijo, če me kdo hoče razbit-bodo pa oni njega.

Kaj počnete skupaj s prijatelji? Kaj vas zabava, veseli?

Kaj počnemo? Ful velik smo skupaj, dostikrat gremo brsat žogo, igrat za dom. Ful se radi družimo, vseeno če kam gremo. V kafič..

Kakšna je tvoja vloga pri aktivnostih?

Kakor ima kdo čas. Jaz pokličem sam.

Kaj zate pomeni »biti prijatelj«?

Da si iskren, pa spoštljiv do prijateljev, sploh do tistih, ki jih imaš najraje.

So te prijatelji kdaj razočarali, lahko opišeš ta dogodek?

Dva sta me. Pa še to v celem lajfu. Drugače pa ne. Da sta me zatožila, ne bom rekel kaj ... kar sta govorila o meni, mi ni všeč. Se ne družim več z njima.

Kako in kje spoznavaš nove prijatelje?

V bistvo imam kar dolg časa iste. Vsi so kul. Ni hinavščine. Ni pizdarij.

PROSTI ČAS

Kaj najraje počneš?

Družim s prijatelji. Mami posvetim čas, da kam greva, da kaj reče.

Se s čim intenzivno ukvarjaš?

Športam, sam ne več.

Kdo te je za to navdušil?

To sem se spomnil, da sem prej rekel, da nič. Rokoborba, enkrat sem bil državni prvak.

Kaj je zate prosti čas?

Da lahko delaš, kar hočeš.

Kaj misliš, da od tega kar počneš je za tebe še posebej dobro?

Če delam kaj težkega, da je čimprej konec.

PRIHODNOST

Kako vidiš sebe kot odraslo osebo?

Ne vem, Najbolj važen mi je, da bom imel ženo in otroke. In of course svojo bajto, na samem, da avti ne vozijo, saj nisem rekel, da Triglav. Ne vem kje, ko bom blizu gozda, da se bom lahko sprehajal.

Kakšne načrte imaš za prihodnost?

Da naredim osnovno pa da grem v srednjo. Tle v Ljubljani. Da dobim službo, kar jo bom, ker sem zdrav. Pri enem G., se pozna, od prvega razreda, on pa je bil v šestem. Ali pa bom pri enem drugem.

Kaj misliš, da boš imel v prihodnosti največ težav?

Nikjer. Če pa bodo pa bomo naredili, da jih ne bo več.

Kaj ti bo v prihodnje šlo dobro?

To pa ne vem. Da bom imel lepo življenje, da ne bom imel problemov, no ni življenja brez problemov.

Kaj meniš, da bi bilo zate najprej najbolje, da bi bil zadovoljen?

Da bom naredil šolo, da bom dobil službo, Pa da grem ven iz skupine pri 18letih. Pa da nen padel klasa.

O SEBI – MARTIN

Mi na kratko poveš, kako je potekalo tvoje življenje do sedaj.

Otroštva se ga ne spomnim. Do prvih pet let je bilo vsak dan istih. Ko je se v našo vas preselil en sošolec iz Azije pa je bilo vsak dan drugače. Pol deveti razred sem med počitnicami delal. Na začetku stanovanjske sem imel boom pakete, nisem razumel pravi, drugače pa sem se dobro vključil.

Česa se najbolj spominjaš?

Izleta v Gardaland v devetem razredu, iz osnovne šole ta najboljši izlet. Pa valda ful dober je bilo.

Kakšno je tvoje življenje po tvojem mnenju danes?

Bolj urejeno. Bolj mirno, bolj odgovorno kot včasih. Včasih se nisem nič učil, problemi v družini-zdaj ne več. Cel teden sem tukaj, za vikend pa se ne spleča kregat.

Kako bi opisal sebe (v treh besedah)?

Skrbeč, prijazen, zezam se rad.

Kako poteka tvoj običajen dan, ga lahko opišeš?

Zjutraj vstanem, se oblečem, grem na zajtrk, sobo pospravim, umijem sebe, grem v šolo. Pridem v šolo, malica, naprej šola. Nazaj v stanovanjsko delam dežurstvo. Spočijem, grem na učne. Vzamem pavzo, dokončam učne. Kolikor imam prostega časa se zezam pol pa je ura za tuš pa v sobo.

Kaj te trenutno obremenjuje, kaj razveseljuje?

Obremenjuje me šola, razveseljuje pa prosti čas s prijatelji.

Kako se znajdeš v svojem življenju?

Ja, znajdem se.

Na kaj si pri sebi še posebej ponosen?

Da sem izdelal prvi letnik, da sem prvo leto pokazal svoje prave pozitivne in slabe lastnosti, da zmorem, da sem se dobro vključil v skupino.

Kaj zate predstavlja največji problem, kaj te obremenjuje?

Zaenkrat največji problem dva šuta.

Kaj je dobrega pri tebi, kaj ti je všeč?

Po mojem to, da se vsaki osebi nekako prilagodim, da sem tej osebi naklonjen. Da imam živce do neke mere.

ŠOLSKO OKOLJE

Kako bi opisal svoj položaj v šoli?

Dokaj dober. Dober.

Kaj ti šola pomeni?

Velik. Po mojem mnenju, da bom po končanju šole imel poklic, ponosni starši. Po štirih letih truda bom jo imel celo življenje (priznano?).

Kako se počutiš v razredu?

Z določenimi sem ful dober prijatelj, se razumemo, štekamo. Druge pa ne, da bi jih sovražil, težijo mi, zaj... svoji tipi. Niso vsi za isto stvar so konflikti, se delajo ok.

Kako se razumeš s sošolci?

Sem povedal prej.

Kaj je tisto, kar te v šoli najbolj obremenjuje?

Po mojem nič.

Ali se na kakršen koli način čutiš drugačen od sošolcev?

Drugačen? Mal ja. Ker sem prišel od daleč, eden redkih v razredu sem od tako daleč, pa še v stanovanjski. Se zaj..., da sem v zaporu, da sem v dijaškem. Meni pa je fajn.

Učitelji od tebe pričakujejo stvari, ki jih ne zmoreš? Pričakujejo preveč, premalo?

Nekateri za dost, nekateri premalo, odvisno od profesorja.

Kakšen naj bi bil po tvoje sošolec, ki bi bil v redu?

Da ve, da če ti gre nekaj na živce tega ne dela več. Če pa to že dela, se ne razjeziš takoj, delaš ti nekaj, nekaj, kar gre njemu na živce, da te spoštuje, da te vsaj mal spoštuje. Da je prijazen, da te ne zajebava.

PRIJATELJI

Kako bi se opisal v odnosu do prijateljev? (Kot družaben, tih ...)

Prijateljem stojim ob strani, če so v zadregi, jim pomagam, kolikor lahko. Spoštujem osebo tako kot je.

Imaš veliko prijateljev? (Si bolj osamljen, misliš, da si priljubljen ...?)

Da, po mojem ja.

Kaj počnete skupaj s prijatelji? Kaj vas zabava, veseli?

Odvisen-ene mam doma. S temi hodimo ven na žurke. Delamo to, kar mladi delajo, da se sprostijo. Tu v Ljubljano pa si med glavnimi odmori pomagamo.

Kakšna je tvoja vloga pri aktivnostih?

Po mojem sem pri vrhu. Po navadi jaz organiziram. Tudi tu v Ljubljani. Gredo vsi za mano ali pa se skup zmenimo.

Kaj zate pomeni »biti prijatelj«?

Da je prijazen, da me sprejemajo takega kot si, da se dolgo nismo videli pa sem se spremenil, da te podpira pri odločitvah.

So te prijatelji kdaj razočarali, lahko opišeš ta dogodek?

Ja. Ne spomnim se več.

Kako in kje spoznavaš nove prijatelje?

Več načinov je. Prek Facebooka spoznavam prijatelje. Spoznavam od prijateljev prijatelje, na žurkah spoznaš ful prijateljev.

PROSTI ČAS

Kaj najraje počneš?

Definitivno muzka. Druženje s prijatelji. Fuzbal, Po mojem zabava.

Se s čim intenzivno ukvarjaš?

Biljard, robotika. Za vikend kar nekaj prekolesarim s prijatelji.

Kdo te je za to navdušil?

Za biljard oče, za robotiko pa učitelj v osnovni šoli.

Kaj je zate prosti čas?

Ne vem, da delaš kar hočeš. Da daš vse skrbi na stran, da uživaš čas, ki ga imaš, da se razveseliš.

Kaj misliš, da od tega, kar počneš, je za tebe še posebej dobro?

Robotika – to mi bo tudi poklicno pomagalo. Kolesarjenje. Biljard-se naučiš nekaj kar ne zna vsakdo. Prijatelji vidijo, da dobro igraš, za boljšega te imajo.

PRIHODNOST

Kako vidiš sebe kot odraslo osebo?

Odgovoren, razumevajoč, da rad pomagam drugim, a bom popravil svoje napake-jih reševal, poskušal bom biti čim boljša oseba.

Kakšne načrte imaš za prihodnost?

Prvo moram dokončat šolo, ne vem če bom šel študirat, za naprej pa se še nisem odločil.

Kaj misliš, da boš imel v prihodnosti največ težav?

Po mojem v šoli. Vse ostalo mi laufa.

Kaj ti bo v prihodnje šlo dobro?

Odnosi s prijatelji. Odnosi do obveznosti. Pa odpravljanje težav.

Kaj meniš, da bi bilo zate najprej najbolje, da bi bil zadovoljen?

Dokončanje šole.

O SEBI - Janez

Mi na kratko poveš, kako je potekalo tvoje življenje do sedaj.

Leta 1997 sem se rodil v Rakičanu v bolnici. Očeta poznam, drugače ga ne poznam. Sta šla narazen in je mama spoznala od brata očeta. Očima. Na začetku je bil v redu. Jaz se ne spomnim, sem bil dojenček. Bil je pomemben človek v firmi. Potem pa je začel pijančevat. Prišel je domov pijan, bal sem se za mamu in mene. Dve leti po tem se je rodil polbrat. Bil sem večkrat kaznovan od očeta. On (brat) ni bil nič kriv. Ko je prišel domov ob večerih je odvisno kako je bilo. Poprov sprej ... s sprejem je v oči ga našpricala. Nato sta se ločila. Smo šli živeti v Brežice k stari mami. Ta mal hodi k fotru, jaz pa ne.

Česa se najbolj spominjaš?

Težko se je kaj spominjat. Imam toliko favoritov. Najljubši dogodek do sedaj ... spoznavanje novih ljudi. Moje prijateljice Mine, Aleša, Domna, Jon ... ful jih imam, Ajda ...

Kakšno je tvoje življenje po tvojem mnenju danes?

V redu.

Kako bi opisal sebe (v treh besedah)?

Prijazen, občasno nesramen, faca kao tko.

Kako poteka tvoj običajen dan, ga lahko opišeš?

Šola ali pa praksa. Kakor je, badbinton, ko pridem sem v stanovanjsko jem, učim, mogoče gremo malo ven. Vsak dan ponavljam vajo do konca šole.

Kaj te trenutno obremenjuje, kaj razveseljuje?

Obremenjuje? To, da imam velik stvari za naredit. Urnik napolnjen, drugač pa prijatelji, ljubav-to me obremenjuje. Kakor kakšen dan.

Kako se znajdeš v svojem življenju?

Bolj ... čisto odvisno kakšen dan. Včasih ne naredim česa takoj, drugače pa delam.

Na kaj si pri sebi še posebej ponosen?

Ej, nimam pojma.

Kaj zate predstavlja največji problem, kaj te obremenjuje?

Nič. Najbolj to, da imam urnik ful natrpan.

Kaj je dobrega pri tebi, kaj ti je všeč?

Odnos do prijateljev. To mi je tudi všeč.

ŠOLSKO OKOLJE

Kako bi opisal svoj položaj v šoli?

Sčiliran. Umirjen. Najbolj mi je, da se družim s tem prijatelj. To mi je ful v veselje zadnje cajte.

Kaj ti šola pomeni?

Dolgčas, druženje s prijatelji. Učit pa se moraš vedno.

Kako se počutiš v razredu?

V razredu? Kot najbolj pomemben človek v razredu? Ostali pa so ... ker več kot pol razreda pade, kar je tudi žalostno.

Kako se razumeš s sošolci?

S sošolci – čisto odvisno. Eni mi gredo na živce, z enimi pa se ful dobro razumem. Z enimi tremi.

Kaj je tisto, kar te v šoli najbolj obremenjuje?

Zavlačevanje stvari. Odločanje. Moram jutri naredit, da zavlačuješ...

Ali se na kakršen koli način čutiš drugačen od sošolcev?

Ja. Tko pač v stilu obnašanja in oblačenja. Ostali se ful več zajeb...

Učitelji od tebe pričakujejo stvari, ki jih ne zmoreš? Pričakujejo preveč, premalo?

Glih dost. Ne prav neki pa ne prav nič.

Kakšen naj bi bil po tvoje sošolec, ki bi bil v redu?

Saj imam takega sošolca. Prijazen, se ful dobro šteda z drugimi..

PRIJATELJI

Kako bi se opisal v odnosu do prijateljev? (Kot družaben, tih ...)

Po mojem mnenju sem jaz zelo dober prijatelj.

Imaš veliko prijateljev? (Si bolj osamljen, misliš, da si priljubljen ...?)

Ne. Hvala bogu.

Kaj počnete skupaj s prijatelji? Kaj vas zabava, veseli?

Poslušamo muziko, igramo igrice, računalniške, ne samo igramo-pokažemo si jih. Večinoma časa preživim zunaj, hodimo naokrog, zabušavamo, v štacuno po pijačo in po čik.

Kakšna je tvoja vloga pri aktivnostih?

Oboje. Kar je meni všeč pri teh prijateljih, je , da jih vprašam – oni potrdijo. Oni predlagajo –jaz povem, če je meni všeč ali če je njim všeč moj predlog gremo to delat.

Kaj zate pomeni »biti prijatelj«?

Glih to kar sem prej povedal. Da si stojimo ob strani, da če nekdo nasrka, nastrada, si to povemo, da smo radi v družbi en drugega.

So te prijatelji kdaj razočarali, lahko opišeš ta dogodek?

Tko bom reku. Ko gre za prijatelja, moraš biti pozoren. Sem imel nekoga, za katerega sem mislil, da ni tak pa me je dosti krat zaj... je lagal, je me obtoževal za stvari po krivem, da se šali...na koncu se je izšlo, da sem postal previden pri izbiranju prijateljev.

Kako in kje spoznaš nove prijatelje?

Bolj ali manj v šoli. Pa če ti prijatelji predstavijo koga za spoznat.

PROSTI ČAS

Kaj najraje počneš?

Absolutno nič. S prijatelji.

Se s čim intenzivno ukvarjaš?

Badbinton.

Kdo te je za to navdušil?

Nihče oz. v bistvu trener Mitja. Najprej me je prijavil na badbinton kot mlad. Ko sem prišel v srednjo šolo pa kot da imam za interesno. Ta trener me je navdušil nad tem. Mi ni tako slabo.

Kaj je zate prosti čas?

Sem fraj, ti ni treba nič delat. Čas zase, ko ga imamo samo zase.

Kaj misliš, da od tega, kar počneš, je za tebe še posebej dobro?

Igram kitaro. Gledam video, na You tube se učim angleško. Isto igrice.

PRIHODNOST

Kako vidiš sebe kot odraslo osebo?

Ne vem.

Kakšne načrte imaš za prihodnost?

Načrte? Dobit punco pa službo.

Kaj misliš, da boš imel v prihodnosti največ težav?

Po mojem z zdravjem, fizičnim in psihičnim. Možno.

Kaj ti bo v prihodnje šlo dobro?

Ne vem. Pojma nimam.

Kaj meniš, da bi bilo zate najprej najbolje, da bi bil zadovoljen?

Dobit punco.

O SEBI - LIANA

Mi na kratko poveš, kako je potekalo tvoje življenje do sedaj.

Eno leto sem v stanovanjski. 7. in 8. razred sem imela probleme s šolo. Sem veliko špricala. Zdaj je boljše, ko sem prišla notri.

Česa se najbolj spominjaš?

Kako sem prišla v stanovanjsko skupino, Rosvite, da je tako odprta, da me je takoj začela toliko spraševati.

Kakšno je tvoje življenje po tvojem mnenju danes?

Vredno. Zmotano.

Kako bi opisala sebe (v treh besedah)?

Kako sovražim taka vprašanja.

Kako poteka tvoj običajen dan, ga lahko opišeš?

Šola, kosilo, dežurstvo, učne ure, prosti čas.

Kaj te trenutno obremenjuje, kaj razveseljuje?

Obremenjuje me šola, razveseljujejo pa vikendi.

Kako se znajdeš v svojem življenju?

Kul. S pomočjo.

Na kaj si pri sebi še posebej ponosna?

Na to, da sem se toliko poboljšala, da nisem več taka glede šole.. Da ne kadim več trave.

Kaj zate predstavlja največji problem, kaj te obremenjuje?

Šola.

Kaj je dobrega pri tebi, kaj ti je všeč?

Ne vem.

ŠOLSKO OKOLJE

Kako bi opisala svoj položaj v šoli?

Da bi se mogla bolj potruditi, a mi vseeno gre.

Kaj ti šola pomeni?

Druženje. Edin to.

Kako se počutiš v razredu?

Kar kul.

Kako se razumeš s sošolci?

V redu.

Kaj je tisto, kar te v šoli najbolj obremenjuje?

Učenje.

Ali se na kakršen koli način čutiš drugačno od sošolcev?

Ja, sem bolj umirjena in odrasla. Pa da, bi še bil kdo takšen kot jaz pa so vsi otročji.

Učitelji od tebe pričakujejo stvari, ki jih ne zmoreš? Pričakujejo preveč, premalo?

Pričakujejo toliko kolikor znam, če pa se meni ne da vedno toliko delat.

Kakšen naj bi bil po tvoje sošolec, ki bi bil v redu?

Da ne bi motil pouka, da ne bi skoz zaj... druge, da si se dalo z njim normalno pogovoriti.

PRIJATELJI

Kako bi se opisala v odnosu do prijateljev? (Kot družaben, tih ...)

Ja probam bit čim boljša prijateljica, sam včasih nisem glih preveč.

Imaš veliko prijateljev? (Si bolj osamljena, misliš, da si priljubljena ...?)

Niti ne.

Kaj počnete skupaj s prijatelji? Kaj vas zabava, veseli?

Da se pogovarjamo in režimo.

Kakšna je tvoja vloga pri aktivnostih?

Odvisno kako se počutim.

Kaj zate pomeni »biti prijatelj«?

Da ti pomaga v dobrem in slabem, da ti ne bi hotel nič hudega, da mu lahko zaupaš, da ne bo povedal nikomur.

So te prijatelji kdaj razočarali, lahko opišeš ta dogodek?

Ja. Takrat, ko sem se ga napila, da so me pustile kar tam ležat. Da sta me našli dve gospe. Bi lahko umrla.

Kako in kje spoznaš nove prijatelje?

Ko sem zunaj. Pa največkrat grem jaz do njih.

PROSTI ČAS

Kaj najraje počneš?

Grem ven s frendi.

Se s čim intenzivno ukvarjaš?

Niti ne.

Kdo te je za to navdušil?

--

Kaj je zate prosti čas?

Da nič ne delaš.

Kaj misliš, da od tega, kar počneš, je za tebe še posebej dobro?

PRIHODNOST

Kako vidiš sebe kot odraslo osebo?

Minimalna plača, brez denarja, samska.

Kakšne načrte imaš za prihodnost?

Da bi naredila vsaj srednjo.

Kaj misliš, da boš imela v prihodnosti največ težav?

Z učenjem.

Kaj ti bo v prihodnje šlo dobro?

Ne vem.

Kaj meniš, da bi bilo zate najprej najbolje, da bi bila zadovoljna?

Da ne bi bilo več učenja.

O SEBI - BOJANA

Mi na kratko poveš, kako je potekalo tvoje življenje do sedaj.

Rodila sem se v Mariboru. Osnovno šolo sem obiskovala v Lenartu. Kasneje sem se prepisala na osnovno šolo Sveta Trojica, kjer sem bila do konca 8. razreda. Razred sem delala v Zavodu, ki je povezan s šolo v

Veržetu. Od rojstva sem živela brez mami. Pri osmih letih pa sem izgubila tudi očeta. Obiskujem srednjo vzgojiteljsko, 2. letnik za pomočnika. Naslednje leto bom nadaljevala na tri letnem programu.

Česa se najbolj spominjaš?

Ne spomnim se kaj dosti stvari, edino, ko sem bila majhna, edino, ko je mami bila pri štedilniku in se spekla, da jo je bolelo. Kasneje ni mogla več nič skuhat. Drugega se ne spomnim.

Kakšno je tvoje življenje po tvojem mnenju danes?

Živim čez vikend pri rejniški družini. Drugače pa sem v stanovanjski skupini.

Kako bi opisala sebe (v treh besedah)?

To pa je težka. Ne vem. Ful se mi je težko opisat samega sebe.

Kako poteka tvoj običajen dan, ga lahko opišeš?

Zjutraj vstanem, oblečem, zajtrk, grem v šolo. V šoli sem 7, 8 ur, potem pojem kosilo, popravljam. Ker moraš, učim, potem se še kaj družim s sovrstniki, tuš pa spat. Med vikendom pa je nasprotje vsega tega.

Kaj te trenutno obremenjuje, kaj razveseljuje?

Razveseljuje me to, da bo konec šole.

Kako se znajdeš v svoje življenju?

Odkvisno, včasih bolj, včasih pa manj, odkvisno od situacije.

Na kaj si pri sebi še posebej ponosna?

Hmm. A nasploh? Ne vem.

Kaj zate predstavlja največji problem, kaj te obremenjuje?

Največji problem? Ne vem.

Kaj je dobrega pri tebi, kaj ti je všeč?

Da rada pomagam, svetujem, da skoz pridem pomagat, tudi, če nihče ne reče, da je tako.

ŠOLSKO OKOLJE

Kako bi opisala svoj položaj v šoli?

Ja letos je bilo ful kreganja v razredu. Glede učnega uspeha pa mi je letos ful bolj kot lansko leto.

Kaj ti šola pomeni?

Pač, neki se učiš za naprej za življenje, da boš nekaj za naprej ...

Kako se počutiš v razredu?

Pač ne vem, ful je bilo kreganja. Ja zdaj bolj proti koncu se bolj razumemo. Profesorji so skoz imeli pripombe, da smo se slabo obnašali, drli...Zdaj pa gre na bolj, zdaj je dva meseca normalno stanje.

Kako se razumeš s sošolci?

Odkvisno s katerimi. Z enimi sem se ful navezala, z enimi se ne razumem. Večinoma dobra.

Kaj je tisto, kar te v šoli najbolj obremenjuje?

Letos nič.

Ali se na kakršen koli način čutiš drugačno od sošolcev?

Učitelji od tebe pričakujejo stvari, ki jih ne zmoreš? Pričakujejo preveč, premalo?

Čist dost.

Kakšen naj bi bil po tvoje sošolec, ki bi bil v redu?

Pač prijazen, da ti pomaga, ko rabiš pomoč, da te razveseljuje, ko ti gre slabo, da ti pomaga pri učenju, da ti da odgovore, da, ko mu nekaj poveš ne vedo vsi.

PRIJATELJI

Kako bi se opisala v odnosu do prijateljev? (Kot družaben, tih ...)

Z enimi iz skupine se skoz družimo, pomagamo, ne vem. Tako kot je tako, ne vem kako naj razložim, da smo prijazni eni do drugga, da se ne zmerjamo in se poslušamo.

Imaš veliko prijateljev? (Si bolj osamljena, misliš, da si priljubljena ...?)

Nasploh? Ali v šoli? Ja.

Kaj počnete skupaj s prijatelji? Kaj vas zabava, veseli?

Včasih gremo ven, se pogovarjamo, ne vem, gremo skupaj v trgovino ali ne vem, grem z njimi, tako kot zdravniku takrat.

Kakšna je tvoja vloga pri aktivnostih?

Včasih tudi jaz rečem, ne skoz oni.

Kaj zate pomeni »biti prijatelj«?

En ko več ve od tebi, te razume, nikoli tudi, če se mu ne da, bi naredil vse za te. Da ga lahko skoz pokličeš, ko imaš problem.

So te prijatelji kdaj razočarali, lahko opišeš ta dogodek?

Tudi ja. Enkrat to pa je tudi vse. Sem jim povedala, da ni v redu.

Kako in kje spoznavaš nove prijatelje?

V šoli. Zunaj, če grem ven, koga novega spoznam. Na morju. Večinoma zunaj.

PROSTI ČAS

Kaj najraje počneš?

Poslušam muzko, Facebook, se družim s prijatelji, grem ven pa tko.

Se s čim intenzivno ukvarjaš?

Ne.

Kdo te je za to navdušil?

Kaj je zate prosti čas?

Čas, ko se spočiješ od vseh šolskih stvari in obveznosti.

Kaj misliš, da od tega kar počneš je za tebe še posebej dobro?

Da naredim kaj koristnega. Da merkam otroke, da starši kam gredo. Pa pospravljam kaj.

PRIHODNOST

Kako vidiš sebe kot odraslo osebo?

Ja naprej, da dokončam šolo. Da si najdem ših, da imam svoje stanovanje pa ne vem družino, ne vem. Ful bi rada imela dva otroka.

Kakšne načrte imaš za prihodnost?

To sem glih rekla.

Kaj misliš, da boš imela v prihodnosti največ težav?

Mogoče služba, ne vem. S šolo, s iskanjem službe, ne vem.

Kaj ti bo v prihodnje šlo dobro?

To pa ne vem. Res ne vem.

Kaj meniš, da bi bilo zate najprej najbolje, da bi bila zadovoljna?

Če tako gledaš imam, kar imam.

O SEBI - ROSVITA

Mi na kratko poveš, kako je potekalo tvoje življenje do sedaj.

Šola mi je do sedaj zelo dobro šla, edino v 8. razredu sem imela popravca. Doma se je ful popravilo. Prej smo se velik kregali. Zdaj, ko sem stara 18 let mi ful več pustijo. Ne vem kaj še?

Česa se najbolj spominjaš?

Ko smo imeli predstavitev in me je Robi prvi nagovoril.

Kakšno je tvoje življenje po tvojem mnenju danes?

Mamo, sestro rabim. Ni mi pretežko, ni mi pa vse ponujeno na roko. Ne vem pač ...

Kako bi opisala sebe (v treh besedah)?

Timska, vesela ...

Kako poteka tvoj običajen dan, ga lahko opišeš?

Vstanem, grem v šolo, pojem, naredim učne, dežurstvo. V sredo zvečer grem ponavadi ven. V torek imam interesne.

Kaj te trenutno obremenjuje, kaj razveseljuje?

Obremenjuje me ... ne vem. Razveseljuje trenutno sošolka, ker se zelo zelo zelo dobro razumem z njo. Tako se še nisem z nobeno žensko. To pa, da bom spet teta.

Kako se znajdeš v svoje življenju?

Dobro.

Na kaj si pri sebi še posebej ponosna?

Na to, da sem komunikativna dost pa da imam različne stvari, da se znam vključit.

Kaj zate predstavlja največji problem, kaj te obremenjuje?

Naj bo ... kako prepričati svojo mami za zobarja, saj veš, da kje drugje dobim ceneje.

Kaj je dobrega pri tebi, kaj ti je všeč?

Da se ne obremenjujem, kako drugi na mene gledajo pa, da se znam potruditi, imam delovne navade in znam tudi pomagat.

ŠOLSKO OKOLJE

Kako bi opisala svoj položaj v šoli?

Od 1 do 10, bi jaz rekla 8,5. Učim se, imam dobre ocene. Pri določenih predmetih mi škripa, nato popravim. Dost tud drugim pomagam. Mi gre kar dober.

Kaj ti šola pomeni?

Šolo moraš met, če hočeš met službo. Ne vem.

Kako se počutiš v razredu?

Znam se vklopiti v vsako skupino. Imam eno sošolko, s katero sem večinoma časa. Prej se nismo toliko družili, se boljše med sabo razumemo, si pomagamo...

Kako se razumeš s sošolci?

Dobro se razumem z njimi, ne družimo se izven šole, edin s to sošolko se še skupaj učim.

Kaj je tisto, kar te v šoli najbolj obremenjuje?

Ne vem.

Ali se na kakršen koli način čutiš drugačno od sošolcev?

Ja, drugačen pogled imajo na svet, drugače so vzgojeni, drugačno predstavo imajo kaj je šola in življenje.

Učitelji od tebe pričakujejo stvari, ki jih ne zmoreš? Pričakujejo preveč, premalo?

Odvisno kateri, je ena prfoksa, ki pričakuje več. Veliko manj kot sem sposobna.

Kakšen naj bi bil po tvoje sošolec, ki bi bil v redu?

Da hodi v šolo, ti pomaga pri stvareh, da ti razloži stvari, ti posodi zvezek, ko te ni bilo, kako ti naj povem, ko te ni, da ti pove, koliko si pisal test. Potegne se zase, na zganja hrupa med sošolci, ko vsi ostali hočemo delat.

PRIJATELJI

Kako bi se opisala v odnosu do prijateljev? (Kot družaben, tih ...)

Sem dobra prijateljica. Ob meni se dosti ljudi počuti sproščeno. Znam se pogovarjati, znam se zezati z njimi. Stojim ob strani, nimam rada FB scene.

Imaš veliko prijateljev? (Si bolj osamljena, misliš, da si priljubljena ...?)

Ne veliko, ne premalo glih toliko, kot je treba.

Kaj počnete skupaj s prijatelji? Kaj vas zabava, veseli?

Se pogovarjamo, se zabavamo, kadimo, gremo na kavo, pomagam jim pri učenju. Če rabijo oporo ali samo pogovor, da dajo čustva ven. Hodim žurat z njimi.

Kakšna je tvoja vloga pri aktivnostih?

Večkrat jaz rečem pejt z mano. Večinoma mojih prijateljev pa je malo tko. Jaz grem lahko plesat, če ne bom razturala, ostali pa pač ne.

Kaj zate pomeni »biti prijatelj«?

Da stojiš ob strani, da imaš zaupanje-da ga ne izrabljaš, da se družiš zn njim, da se imaš lepo, da ga lahko pokličeš, bo vedno prišel, vedno svetoval in te odvrčal od slabih stvari.

So te prijatelji kdaj razočarali, lahko opišeš ta dogodek?

Ja. Bilo je v začetku prvega letnika. Sem se družila s sošolkami non-stop, kot rit in srajca. Ena mi je rekla, da grem z njo, ona pa ni razumela, da ne grem. Zaradi tega mi je zamerila, ker nisem ubogala.

Kako in kje spoznaš nove prijatelje?

Društvo. Stopiš do njega in se začneš pogovarjat. Se gre kam na morje, kam na izlet...

PROSTI ČAS

Kaj najraje počneš?

Družim se s prijatelji. Rišem pa kakšno pesmico napišem. Berem knjige pol grem na sprehod pa rolam.

Se s čim intenzivno ukvarjaš?

S pisanjem pesmi.

Kdo te je za to navdušil?

Kaj je zate prosti čas?

Čas, ko odmisliš vse skrbi stran. Ko delaš nekaj kar te veseli.

Kaj misliš, da od tega, kar počneš, je za tebe še posebej dobro?

Pesmi, umik v naravo.

PRIHODNOST

Kako vidiš sebe kot odraslo osebo?

Zdaj sem že odrasla. Odgovorna, delovna, zaposlena.

Kakšne načrte imaš za prihodnost?

Po tej končani šoli bom delala izpite za vzgojiteljico. Na vsak način želim postati vzgojiteljica. Našla si bom stanovanje, službo.

Kaj misliš, da boš imela v prihodnosti največ težav?

Razgovori za službo, zdravje 100 %.

Kaj ti bo v prihodnje šlo dobro?

Delo v službi ...

Kaj meniš, da bi bilo zate najprej najbolje, da bi bila zadovoljna?

Mora se zgoditi to, da sem čez poletje dobro službo – jo nujno rabim. Pa kamen od srca se mi bo odvalil, ko bo Robi končal šolo.

O SEBI – MOJCA

Mi na kratko poveš, kako je potekalo tvoje življenje do sedaj.

Rodila sem se 24. 5. 1994 v Postojni, kjer sem hodila v vrtec. Potem sem se vpisala v prvi letnik trgovsko, nato pa prešolala na srednjo računalniško. In sedaj končujem 4. letnik.

Česa se najbolj spominjaš?

Najbolj se spominjam, da sem se učila kolo voziti.

Kakšno je tvoje življenje po tvojem mnenju danes?

Ne vem, veliko se družim s prijateljicami, spoznavam fante. Živim svobodno življenje.

Kako bi opisala sebe (v treh besedah)?

Ne vem.

Kako poteka tvoj običajen dan, ga lahko opišeš?

Grem v šolo, s sošolkami grem na kavo, se skupaj učimo. Pridem v stanovanjsko. Potem pa prosti čas.

Kaj te trenutno obremenjuje, kaj razveseljuje?

Obremenjuje me matura. Razveseljuje? ... Kaj jaz vem? To pa ne vem.

Kako se znajdeš v svojem življenju?

Probam delati na stvareh, da jih sama naredim in se sama spopadem, s svojim življenjem. Da se učim iz svojih napak.

Na kaj si pri sebi še posebej ponosna?

Da rada pomagam pa, da sem vredna zaupanja pa da sem zadovoljna s svojim telesom.

Kaj zate predstavlja največji problem, kaj te obremenjuje?

Matura.

Kaj je dobrega pri tebi, kaj ti je všeč?

Pri meni mi je dobro to, da sem skromna. Ne vem, da, ko mi je dolgčas, nekaj najdem, da se nekaj dogaja.

ŠOLSKO OKOLJE

Kako bi opisala svoj položaj v šoli?

V šoli se počutim sprejeto. Razumem se z vsemi. Rada se pohecam.

Kaj ti šola pomeni?

Šola mi pomeni nekaj za naprej v prihodnje življenje. Nadgrajevanje znanja, ki ga imaš.

Kako se počutiš v razredu?

Če rabi kdo pomoč mu pomagam.

Kako se razumeš s sošolci?

S sošolci se razumem dobro.

Kaj je tisto, kar te v šoli najbolj obremenjuje?

Najbolj me obremenjuje slovenščina. Pa da nekatere sošolke izkoriščajo moje znanje (pomagaš pa nič ne naredi za to).

Ali se na kakršen koli način čutiš drugačno od sošolcev?

Ne vem.

Učitelji od tebe pričakujejo stvari, ki jih ne zmoreš? Pričakujejo preveč, premalo?

Ne vem. Angleščino preveč, matematiko premalo.

Kakšen naj bi bil po tvoje sošolec, ki bi bil v redu?

Da ne vem, da se ne žališ, da se lepo pogovarja z mano, da se heca, da je normalen do mene. Če sem kadarkoli slabe volje pride na pomoč

PRIJATELJI

Kako bi se opisala v odnosu do prijateljev? (Kot družaben, tih ...)

Sprejeto. Pač, da me večkrat pokličejo, da ne pozabijo name, da se družimo.

Imaš veliko prijateljev? (Si bolj osamljena, misliš, da si priljubljena ...?)

Ne.

Kaj počnete skupaj s prijatelji? Kaj vas zabava, veseli?

S prijatelji hodimo ven žurat, kdaj se gremo kakšno igro, odbojko, sprehod.

Kakšna je tvoja vloga pri aktivnostih?

Jaz nisem taka, da bi jaz začela.

Kaj zate pomeni »biti prijatelj«?

Da ne govori laži o meni, da mi zaupa. Ne vem, to.

So te prijatelji kdaj razočarali, lahko opišeš ta dogodek?

Ja.

Kako in kje spoznavaš nove prijatelje?

Prijatelje spoznavam zuni, ko gremo dostikrat ven. Na internetu. Pa v šoli.

PROSTI ČAS

Kaj najraje počneš?

Grem v šoping. Prosti čas? Grem na sprehod. Pospravljam. To je to.

Se s čim intenzivno ukvarjaš?

Ne.

Kdo te je za to navdušil?

Kaj je zate prosti čas?

Prosti čas je nekaj, kar je, da ga zapraviš pozitivno.

Kaj misliš, da od tega, kar počneš, je za tebe še posebej dobro?

Spoznavam sama sebe.

PRIHODNOST

Kako vidiš sebe kot odraslo osebo?

Kot poklic? Da bom imela eno hišo, kjer bom živela z možem, imela tri otroke. Delala bom kot fizioterapevtka. Veliko bom potovala.

Kakšne načrte imaš za prihodnost?

Načrti? Da grem naprej na fax, da sem v študentskem domu, da bom delala.

Kaj misliš, da boš imela v prihodnosti največ težav?

Največ teženje. Nimam takšnih težav.

Kaj ti bo v prihodnje šlo dobro?

D bom ful dobra mamica, da bom lepo skrbela za otroke, da bodo lepo vzgojeni. Uživala v svoji službi. Da bom uživala v svojem skromnem življenju.

Kaj meniš, da bi bilo zate najprej najboljše, da bi bila zadovoljna?

Da bi imela reden šiht, da bi imela redno službo.

11.2 Časovni potek delavnic

ČASOVNI POTEK DELAVNICE Zanimiv pogovor in aktivno poslušanje

1. IGRA: VESOLJSKA IMENA

- Predviden čas trajanja: 20 minut

- Potrebni materiali in pripomočki: prazni barvni listi A5, pisala, trdna podlaga

Za začetek sem mladostnikom povedala, da bodo ta dan dobili nova imena. Rekla sem jim, naj na list papirja napišejo svoje ime in priimek, nato pa jih prosila, da so vzeli prve tri črke imena in nato še prve tri črke priimka ter so tako tvorili novo besedo, ki so jo zapisali na zadnjo stran. S tem so dobili novo ime (npr. moje ime in priimek Branka Pondelek, moje vesoljsko ime pa je BRAPON). Ko so končali, sem prosila enega izmed njih, da je začel in prvi je povedal svoje vesoljsko ime. Nato so se še ostali predstavili vsak s svojim vesoljskim imenom. Sama sem si na list zapisala njihova vesoljska imena. Na tej delavnici sem jih klicala samo z vesoljskimi imeni. Nato sem jim napovedala, da je današnja tema komunikacija.

2. IGRA: ZANIMIVO SE POGOVARJATI – Čakanje na avtobus

- Predviden čas trajanja: 30 minut

- Potrebni materiali in pripomočki: list z nasveti za zanimiv pogovor (priloga k delavnici Zanimiv pogovor in aktivno poslušanje)

Mladostnike sem najprej povprašala, če se raje pogovarjajo s svojimi sovrstniki ali z odraslimi. Povprašala sem jih tudi, če menijo, da so zanimivi sogovorniki. Kaj to sploh pomeni? Nato sem jim prebrala par nasvetov za zanimiv pogovor. Napovedala sem, da bo naslednja igra Čakanje na avtobus. Prosila sem dva prostovoljca, da sta se usedla na stola zunaj kroga skupine. Ostale posameznike sem prosila, naj pozorno poslušajo njun dialog. Ta je trajal 5 minut. Prostovoljcem sem povedala, da naj se vživita v vlogo kot, da sta na avtobusni postaji in da avtobus zamuja. Skupaj hodita na trening in zdaj sta po končanem treningu na avtobusni postaji. Čakata na avtobus in da bi čas prej minil, se začneta pogovarjati.

Vprašanja za razpravo in refleksija: Kako sta se oba počutila v tej vlogi? Kaj je bila največja težava? Kako začnemo pogovor z nekom, ki ga bežno poznamo? Je lažje? Morda raje začnemo pogovor z nekom, ki je naš prijatelj? Kako izbrati zanimivo temo pogovora za oba? Kaj ste ostali opazili? Ste morebiti opazovali govorico telesa?

Mladostnikom sem še povedala, da spoznavanje novih ljudi ni lahko. Težko se je vključiti v pogovor. Ljudje se različno odzivajo na vključitev v pogovor z neznano osebo. Vsak izmed nas že ima svoje vzorce vedenja in obnašanja. Mladostnikom sem razložila, da to, da so zavrženi pri vključitvi v pogovor, ne pomeni, da jih ne sprejemajo kot človeka. Vzrok lahko leži čisto drugje. Poudarek sem dala, da se naj zavedajo, da jih ne bodo vedno povsod sprejeti odprtih rok. Razlika je tudi v približevanju znanim in neznanim ljudem. Nekateri se raje umaknejo v ozadje, nekateri pa se bodo izpostavili in tvegali. Vedno, ko se nekdo izmed nas izpostavi, tvega, da bo naletel na neodobranje.

3. IGRA: AKTIVNO POSLUŠANJE

- Predviden čas trajanja: 40 minut

1. del

- Predviden čas trajanja: 20 minut

- Potrebni materiali in pripomočki: beli listi A4, pisala, razne fotografije iz dnevnega časopisja

Mladostnike sem prosila, naj se posedejo v pare, in to tako, da so se obrnili drug nasproti drugega (dotikali so se s hrbti). Enemu v paru sem dala fotografijo, drugemu pa prazen list papirja in pisalo. Tisti, ki je imel list s fotografijo, je natančno opisoval drugemu, kaj je na njej. Drugi ni smel spraševati ali komentirati. Časa so imeli 3 minute. Ko je par končal, je pogledal, kaj je nastalo.

2. del

- Predviden čas trajanja: 20 minut

- Potrebni materiali in pripomočki: beli listi A4, pisala

Sedaj pa je tisti, ki je risal, dobil narisano in opisoval drugemu sliko. Drugi je zdaj risal po njegovih navodilih. Novo pravilo je bilo, da lahko govorita oba. Po končani nastali risbi sta oba pogledala, kaj je nastalo v primerjavi z originalom. Prav tako sta primerjala, kaj je narisal prvi, ko se med sabo nista smela pogovarjati in kaj je nastalo, ko sta se lahko pogovarjala.

Vprašanja za razpravo in refleksija: Kakšna se jim je zdela igra? Kdaj se srečujemo z enosmerno komunikacijo in kako se ob tem počutimo? Kaj je to dvosmerna komunikacija? Kaj je potrebno narediti za dobro komunikacijo? Kaj se zgodi, če se pojavi šum v komunikaciji? Kakšna je komunikacija, če govori samo eden, drugi pa posluša?

Evalvacija delavnice

Vsak izmed mladostnikov mi je podal ustno povratno informacijo, kaj mu je bilo všeč in kaj ne na današnji delavnici. Povedal je tudi, kako se je počutil na delavnici in ali bi karkoli spremenil.

Prosila sem jih, naj na naslednjo srečanje s sabo prinesejo en predmet, za katerega menijo, da jih predstavlja.

Lahko je zobna ščetka, medvedek, nalivno pero, karkoli.

ČASOVNI POTEK DELAVNICE To sem jaz

1. IGRA: PREDMET, KI ME PREDSTAVLJA

- Predviden čas trajanja: 25 minut
- Potrebni materiali in pripomočki: različni predmeti, ki so jih prinesli s seboj na delavnico

Mladostnikom sem naročila, da so si pripravili predmet, ki so ga prinesli s sabo na delavnico. Določila sem posameznika, ki je začel. Prosila sem ga, da je na sredino mize postavil svoj predmet in povedal razlog, zakaj je izbral ravno ta predmet. Ko je končal, so mu ostali postavili do največ tri vprašanja. Posameznik je poklical naslednjega, ki je povedal in predstavil svoj predmet. (Vsi so povedali o svojem predmetu.) Poudarek je bil na tem, kako se predstavljamo drugim in kaj jim sporočamo preko določenih predmetov.

2. IGRA: KAJ JE TO SAMOPODOBA?

- Predviden čas trajanja: 25 minut
- Potrebni materiali in pripomočki: šelešamer, pisala

Mladostnike sem prosila, da mi je vsak izmed njih v skupini povedal asociacijo na besedo samopodoba. Nato sem jih vprašala, če mi pomagajo definirati izraz samopodoba. Asociacije in kratke definicije je eden izmed njih pisal na plakat. Poskušali smo priti do preproste definicije, s katero se je večina strinjala. Vprašala sem jih, kaj pa za njih pomeni beseda samospoštovanje. Nato sem jim sama razložila razliko. Samopodoba je slika, kako vidiš sam sebe. Če ti je slika všeč, ti daje občutek moči, sposobnosti ... Če ti slika ni všeč, pa te navdaja z občutkom nemoči, manjvrednosti od ostalih ... Od tega je odvisen tudi tvoj občutek lastne vrednosti. Lahko pa si nekje vmes oz. je v določenih situacijah ta občutek lahko drugačen. Občutek lastne vrednosti je kaj občutiš ob tej sliki. Ta občutek lastne vrednosti vpliva na tvoje obnašanje in vedenje. Poudarila sem občutek pomena lastne vrednosti in kako notranji dialog vpliva na razvoj pozitivnega samovrednotenja.

3. IGRA: PREPOZNATI SVOJE ENKRATNE SPOSOBNOSTI IN TALENTE

- Predviden čas trajanja: 40 minut
- Potrebni materiali in pripomočki: list, na katerem je oris srajčke s sprednje strani, list, na katerem je oris zadnje strani srajčke (priloga k delavnici To sem jaz), lepilni trak, pisala

Mladostnikom sem razdelila dva lista. Na enem je bila fotokopija prednje strani srajčke. Na drugem listu pa zadnja stran. Prosila sem jih, da so si list z zadnjo stranjo srajčke s pomočjo sosedja nalepili na hrbet. Nato so se posedli in poslušali navodila. Vsak član v skupini je posamezniku na list na hrbtu napisal eno pozitivno lastnost, ki jo ceni pri njem. Prosto so se porazdelili po prostoru. K meni so hodili preverjat, koliko jim je manjkalo do vseh pridobljenih vpisov. Po vseh vpisanih lastnostih so se posedli in si list pustili na hrbtu. Vzeli so trdo podlago in tudi list s sprednjo stranjo srajčke. Nato so si sami sebi napisali tri lastnosti, ki jih imajo radi pri sebi. Ko so končali, so si s pomočjo sosedja vzeli list s hrbita in ga pogledali. Primerjali so ga s svojim zapisom.

Vprašanja za razpravo in refleksija: Kakšna se jim je zdelo igra? Je bilo težko najti pozitivne lastnosti za sebe? Jih je presenetilo, kaj so o njih napisali ostali? Se zavedajo svojih talentov in sposobnosti? Jih razvijajo? Glede na prejšnjo igro, se jim zdi, da imajo dobro samopodobo? Kako si jo lahko izboljšamo?

Kako sprejemajo kritike drugih? Vpliva to na njihovo počutje? Pravilno ravnanje s kritiko pomeni, da lahko sprejmemo, da imamo napake, a kljub temu ohranimo samospoštovanje. Koliko in kako vpliva mnenje ljudi na nas? Kako doživljamo drugačnost? Najboljša pot do samozaupanja je naučiti se tvegati, spoznati, da te sram, neuspeh in odklonitev ne morejo uničiti na poti do uresničitve cilja. Ko posameznik tvega in se na koncu vse dobro izteče, se pri naslednjih poskusih strah zmanjša, občutek samozaupanja pa se krepi.

Evalvacija delavnice

Vsak izmed mladostnikov mi je podal ustno povratno informacijo, kaj mu je bilo všeč in kaj ne na današnji delavnici. Povedal je tudi, kako se je počutil na delavnici in ali bi karkoli spremenil.

ČASOVNI POTEK DELAVNICE S skupnimi močmi do zmage

1. IGRA: KAJ JE TO PROBLEM?

- Predviden čas trajanja: 10 minut

Mladostnike sem povprašala, kaj je za njih problem. Kako se lotijo reševanja problema? Ga rešujejo sami ali v skupini? Imajo mogoče že izkušnjo z reševanjem problema v skupini? Povprašala sem jih, kako se počutijo, ko delajo v skupini. So aktivni ali pasivni član skupine? Napovedala sem današnjo temo reševanja problema v skupini.

Povedala sem, da je reševanje problemov miselni proces ustvarjanja rešitev za določeni problem. Probleme navadno rešujemo na skupinski način. Če želimo, da bo proces reševanja problema v skupini učinkovit, morajo člani skupine delovati sistematično ter morajo biti sposobni obvladovati morebitne konflikte. Kljub sodelovanju pa nekateri člani v skupini kažejo težnjo po prevladovanju. Zavedati se moramo, da nam situacija, za katero iščemo rešitev problema, lahko služi kot izziv ali priložnost. Pri reševanju problema naj bi bili člani v skupini ustvarjalni in kritični, tako da bi na koncu sprejeli najboljšo možno rešitev. Več ljudi ima več informacij in več pogledov na določeno zadevo. To je prednost, a lahko zaradi tega pride tudi do nesporazumov.

2. IGRA: KVADRATKI

Predviden čas trajanja: 35 minut

- Potrebni materiali in pripomočki: kuverte, kvadrati (priloga k delavnici S skupnimi močmi do zmage), list z vprašanji za opazovalce

Mladostnike, ki so že sedeli v krogu, sem razdelila po štetju ena–dva. V vsaki skupini je eden izmed njih dobil nalogo opazovalca. Lahko so ga izbrali sami. Ostali so imeli v vsaki kuverti razrezan kvadrat. Njihova naloga je bila čim prej sestaviti vse štiri kvadratke. Opazovalce sem poklicala stran od skupine in jim naročila, naj samo stojijo zraven in gledajo, kako so se sestavljanja lotili v skupini. Pozneje so podali kratko poročilo. Na moj znak so začeli. Po končani igri (sestavljenih kvadratih) sta sledili poročili opazovalcev kot povratna informacija sodelujočim. Sledila je še refleksija na dogajanje ob sestavljanju kvadratov.

Vprašanja za razpravo in refleksija: Kako si se počutil pri tej igri? Kako si počutil v posamezni vlogi? Kako je biti voden oz. voditi skupino? Koliko smo se pripravljani prepustiti drugemu, da nas vodi? Kako delujemo v vsakdanjih situacijah? Kako se obnašamo – smo raje vodeni ali smo vodja? Kako ravnamo takrat, ko je v skupini več vodij? Kaj naredimo, če nas drugi želijo voditi mi pa tega ne želimo? Kaj ste se naučili od

opazovalca? Kakšen je bil namen igre? Katero vedenje je bilo bolj učinkovito, tekmovalno sli sodelovalno in zakaj? Kako lahko tekmovalnost vpliva na skupino in kako sodelovanje? Če je kdo postal voditelj, kako je to izrazil? Je bil kdo izločen, kako se je počutil? Če bi še enkrat igrali, kaj bi spremenili? Kaj ste se naučili iz te izkušnje?

Evalvacija delavnice

Vsak izmed mladostnikov mi je podal ustno povratno informacijo, kaj mu je bilo všeč in kaj ne na današnji delavnici. Povedal je tudi, kako se je počutil na delavnici in ali bi karkoli spremenil.

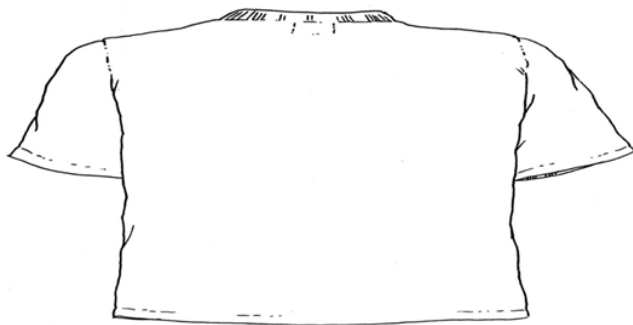
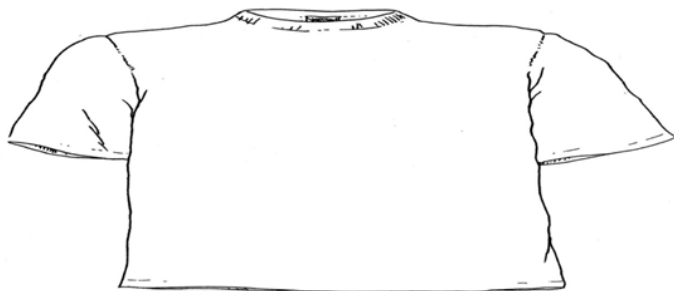
PRILOGA K DELAVNICI Zanimiv pogovor in aktivno poslušanje

NASVETI ZA ZANIMIV POGOVOR

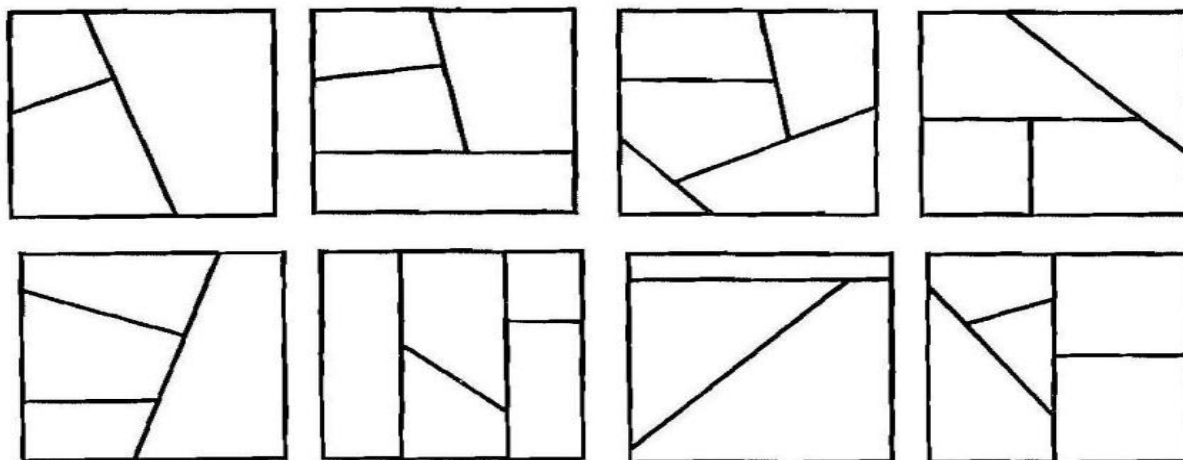
- Sogovornika glej v oči in lahko se mu tudi nasmehneš.
- Pazljivo poslušaj, kaj ti želi povedat.
- Posamezniku ne skači v besedo, šele ko konča, si na vrsti ti. Postavi mu vprašanje oz. ga vprašaj, kaj te zanima.
- Lahko poveš tudi svoje mnenje in komentar na povedano.
- Če te tema pogovora ne zanima, sogovorniku to tudi jasno in prijazno povej in predlagaj novo temo.
-

PRILOGA K DELAVNICI To sem jaz

SPREDNJI IN ZADNJI DEL SRAJČKE

PRILOGA K DELAVNICI S skupnimi močmi do zmage
KVADRATKI

VPRAŠANJA ZA OPAZOVALCE

- Kako je skupina sodelovala?
- Kdo je dele sestavljanke delil z drugimi?
- Kdo se je potrudil, da so vsi vključeni?
- Je imel kdo pasivno vlogo?
- So člani skupine osredotočeni samo na sestavljanje?
- So se opazovali med sabo in sodelovali ali tekmovali?
- Ali so se pojavili kakšni spori?
- Kdo je prevzel vlogo voditelja?